Cvičení: 12.12. od 8.00, A7 (2.17)
- pláště, psací a kreslící potřeby

Test: 19.12. od 9.00, A2 (2.11) - psací potřeby (odpovědi A,B,C,D)

Zkouška/prezentace:

19.12. po testu, A2 (2.11) – max 6 studentů

Další 2 termíny v lednu … A2 (2.11) – po 6-ti studentech

Kvasinky … oblast vaší DP (ne samotná DP)
- úvod do problematiky
- výsledky z článku (ne starší než 5 let)
- závěry, reference

přednáška 15 + 5 minut

Osnova (poslední) přednášky

- Chromatin
  - Charakteristika kvasinkového genomu
  - Chromosomy
  - Evoluce (duplikace genomu …)
  - DNA-opravné mechanismy
  - SMC komplexy a struktura chromatinu
- Závěry

Základní prvky kvasinkového genomu

Saccharomyces cerevisiae vs *S.pombe*

- haploidní genom - 12Mbp, 16 chromosomů (diploidní 2n, pivní kvasinky jsou polyploidní) vs 13Mbp/3 chromosomy

- délka nejdelšího chromosomu XII se u různých *S.c.* - dle počtu (až 200) kopii rDNA v repetici, 262 tRNA (pro 64 kodonů)

- krátké centromery a ARS (100bp) vs repetitivní centromery

- geny (cca 6500) reprezentují 75% celkové sekvence (kompaktní)
- redundantní (2000 genů duplikováno) – cca30% genomu vzniklo duplikacemi

- <5% genů (280) obsahuje introny (0.5% genomu) vs většina genů s introny (4500 genů)

- 3% Ty1-5 transposony (vs 46% u člověka)

- kondenzovaný heterochromatin: centromery, telomery a HMR/HML vs 3 chromosmy jsou více kondensované

Pozorování DNA/chromosomů u kvasinek

- Chromosomy jsou u kvasinek malé a těžko pozorovatelné v mikroskopu – barvení DNA na fixovaných preparátech pomocí DAPI (4,6-diamidino-2-phenylindol)
- Použití fůzních proteinů-GFP (green fluorescence protein) pro studium dynamiky chromatinu (H2A-GFP, kinetochora-centromera)
- TetR-GFP represor se váže na TetO sekvence (operon) zaintegrované v přesně definovaném lokusu
- ChIP (chromatin immune precipitation) – specifické sekvence, ChIP-seq nebo „ChIP on CHIP“
- 3C, 4C … – chromatin conformation capture

Saccharomyces cerevisiae

Schizosaccharomyces pombe →

Pozadí = mtDNA

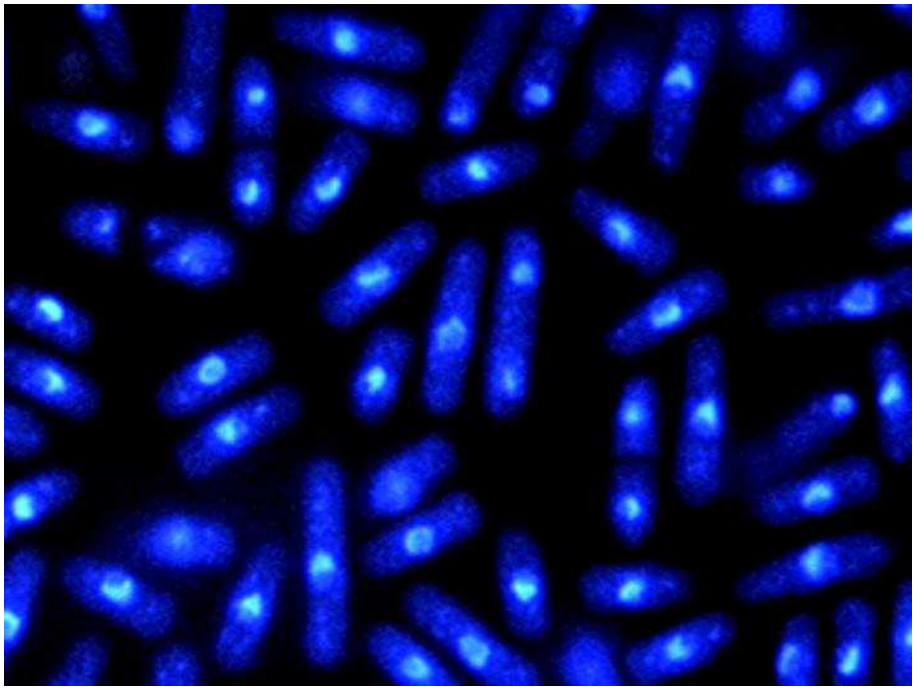

DNA v průběhu buněčného cyklu *S.cerevisiae*

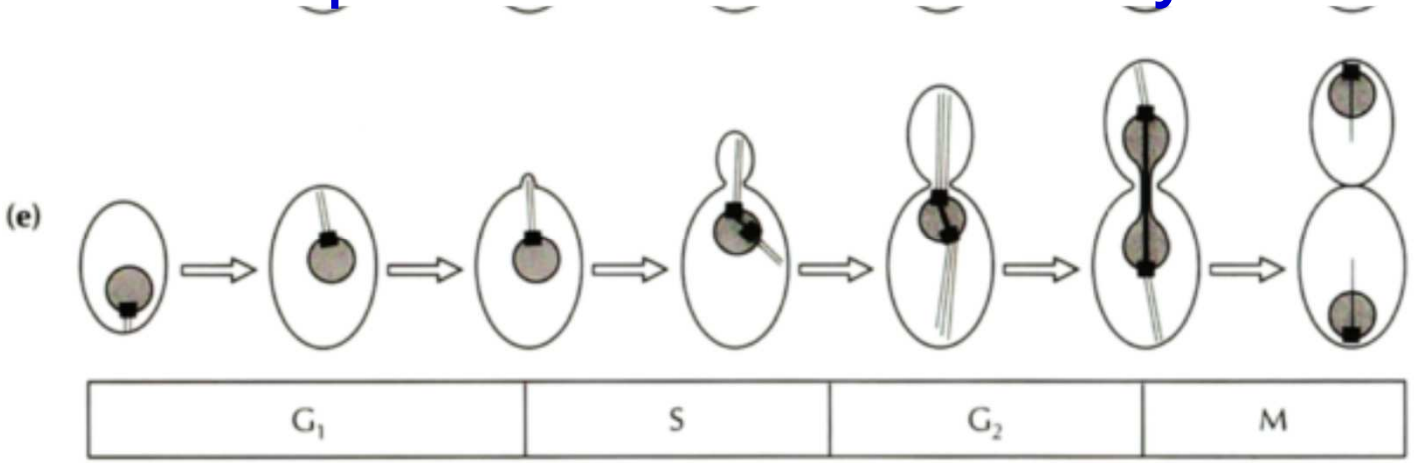

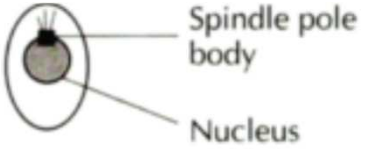

MT-cytoplasmatické -jaderné

- zahájení tvorby pupene a duplikace SPB – začátek S fáze tj. replikace
- rozchod jaderných plaků na opačné póly – přechod z S do G2 fáze
- jádro se protahuje – začátek M fáze - u kvasinek se jaderná membrána nerozpadá
- na začátku anafáze dochází k oddělení sesterských chromatid a jejich segregaci

SPB-GFP barvení

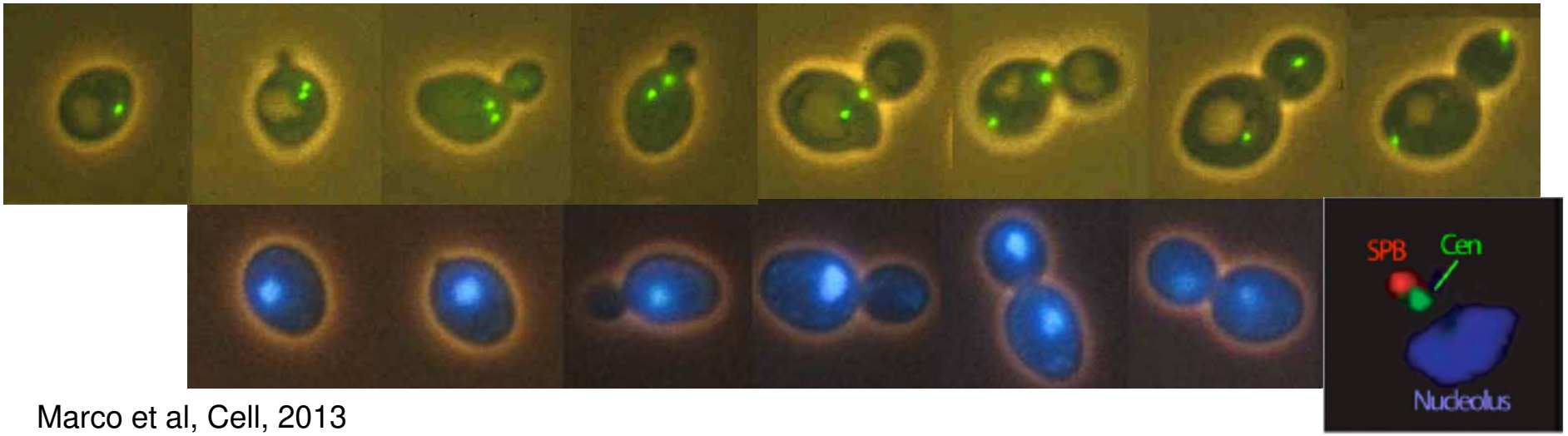

Marco et al, Cell, 2013

Organizace chromosomů

Mitotic interphase

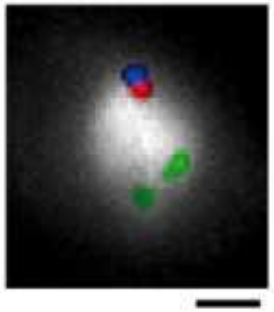

FISH – fluorescence *in situ* hybridization (1992)

Meiotic prophase

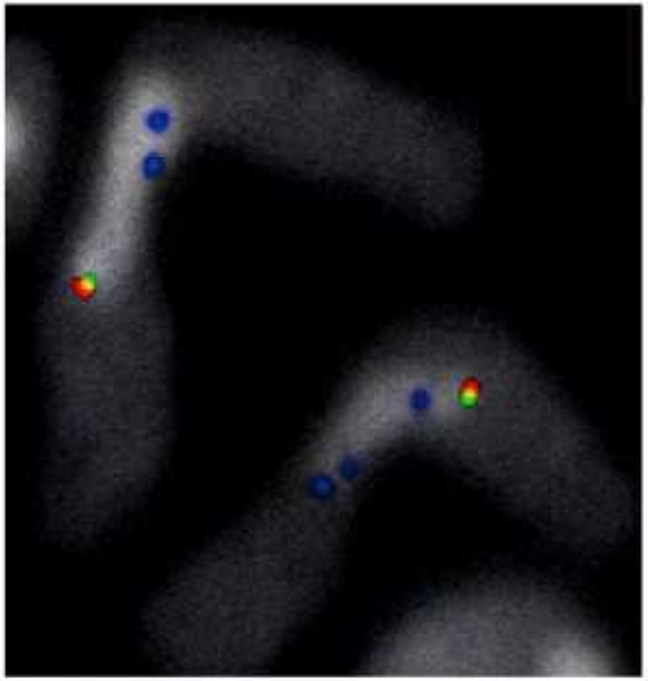

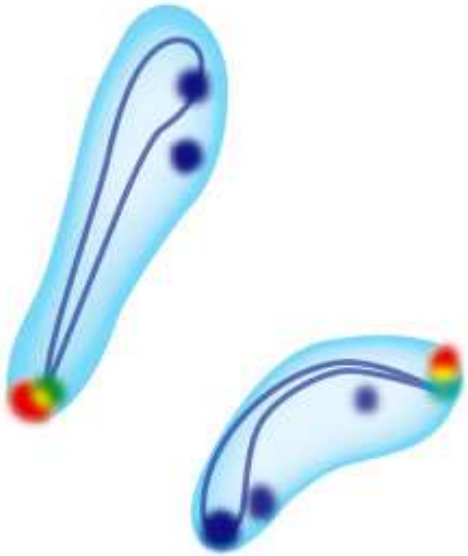

SPB

RABL uspořádání

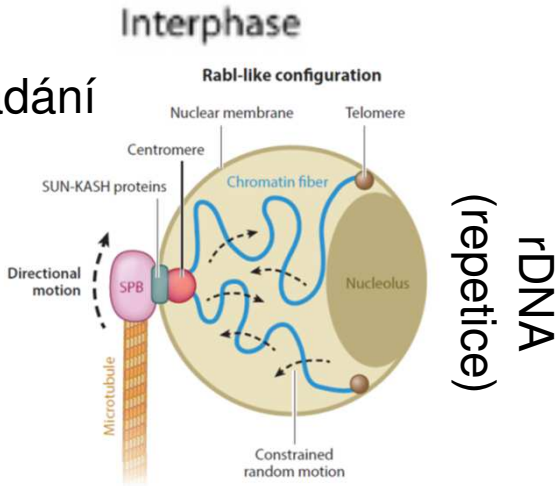

rDNA (repetice)

v mitotickém jádře jsou centromery orientovány (přichyceny) k SPB (spindle pole body)

v meiotickém jádře jsou telomery blíž SPB

Tadei a Gasser, Genetics, 2012

Expanze genomů hub

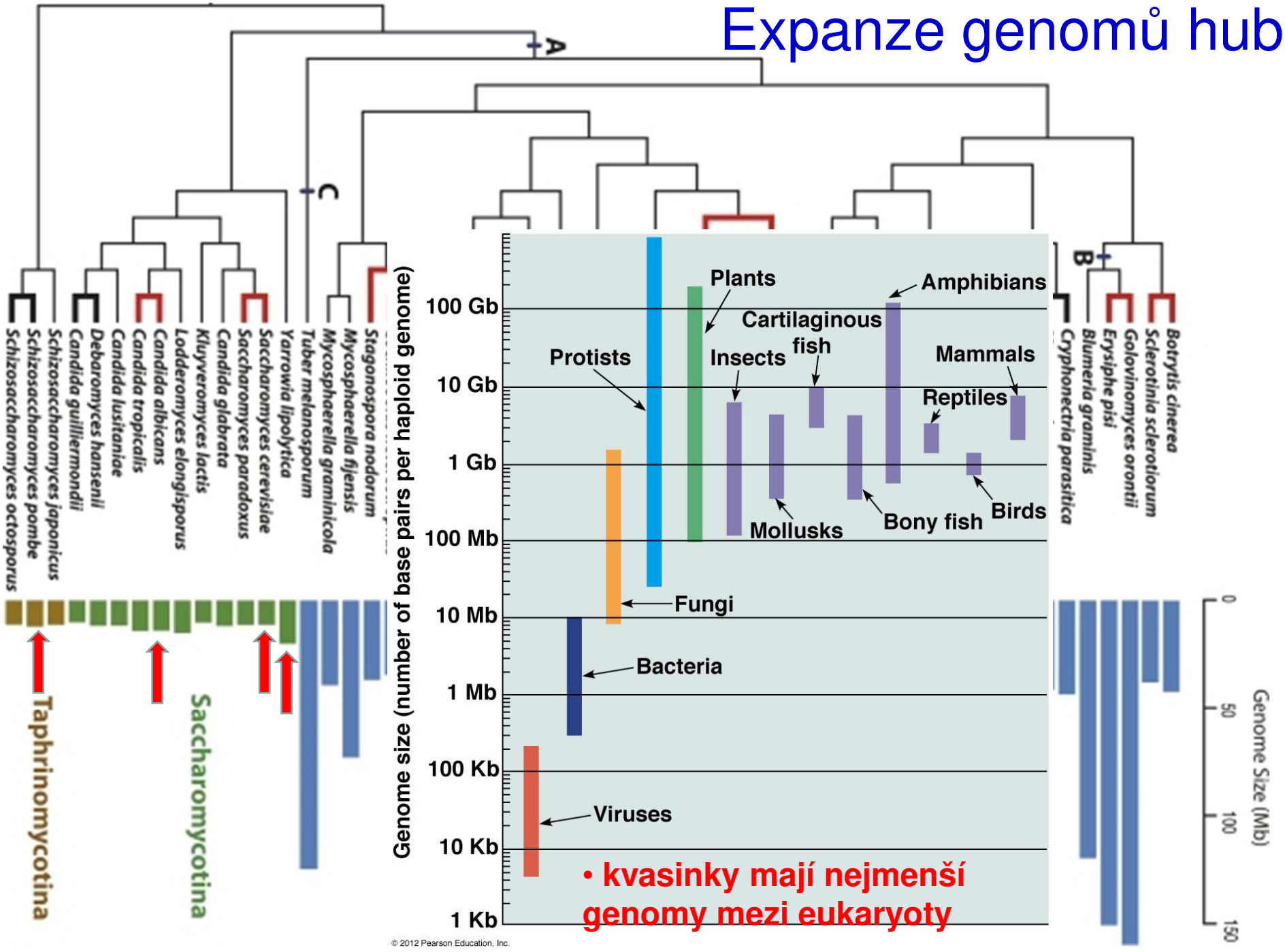

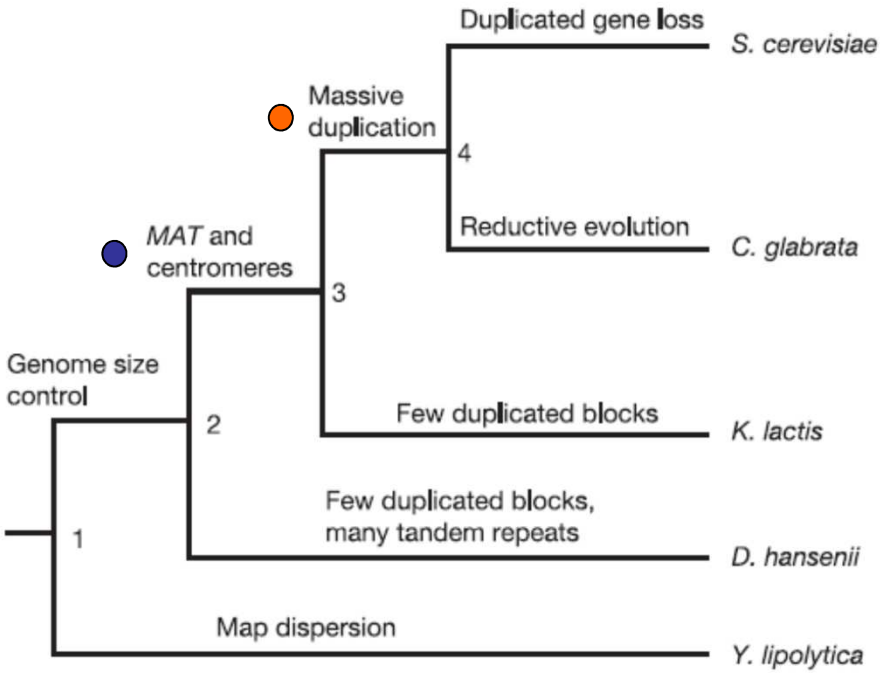

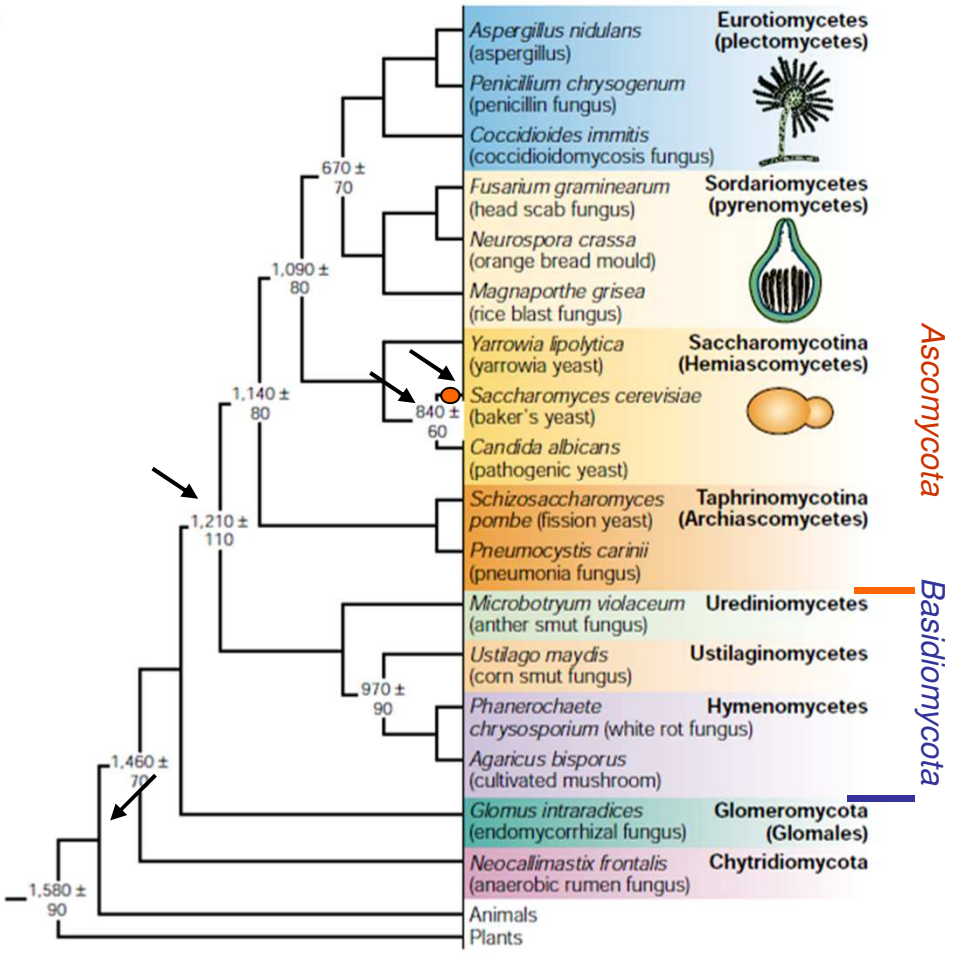

Evoluce kvasinek

- 1500 Mya: *Metazoa - Fungi*
- 1200 Mya: *Ascomycota – Basidiomycota*.
- 1000 Mya: *S. cerevisiae – Schizosacch. pombe*
- 840 Mya: *S. cerevisiae – C. albicans*
- 170 Mya: *(Pichia, Candida) – Kluyveromyces a*j.
- 150 Mya: WGD

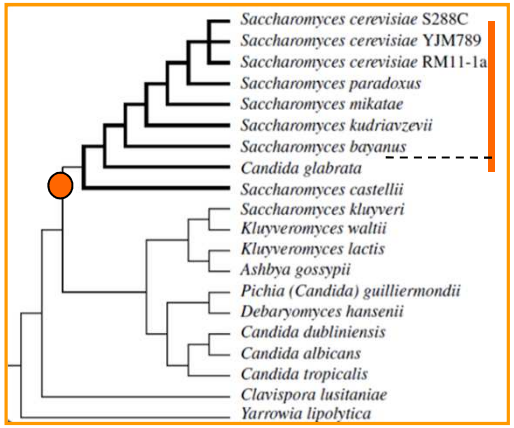

Dujon et al., Nature, 2004

Chatterjee et al, PLoS Genet, 2016

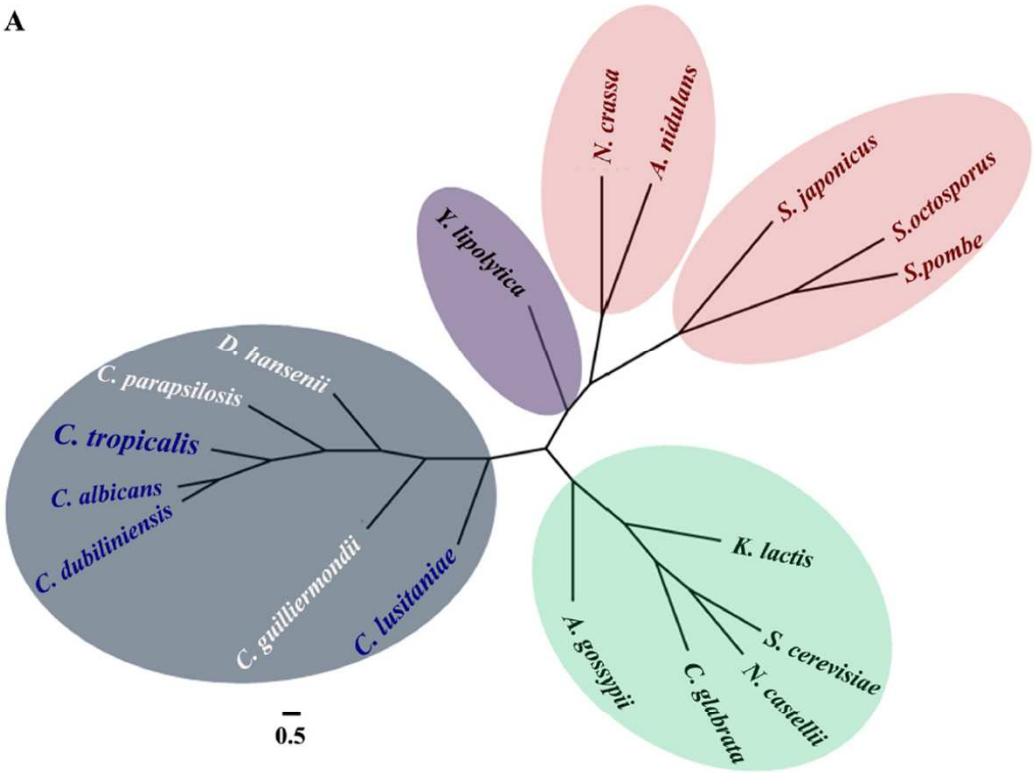

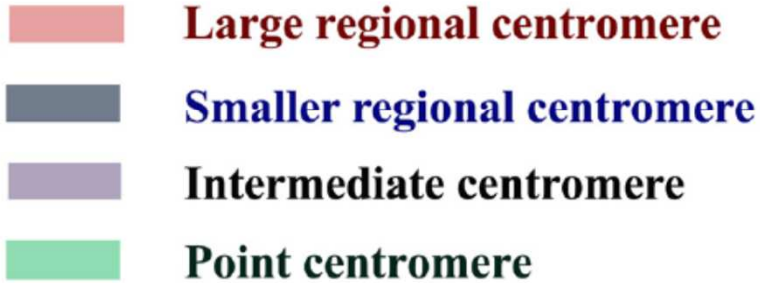

Evoluce centromer

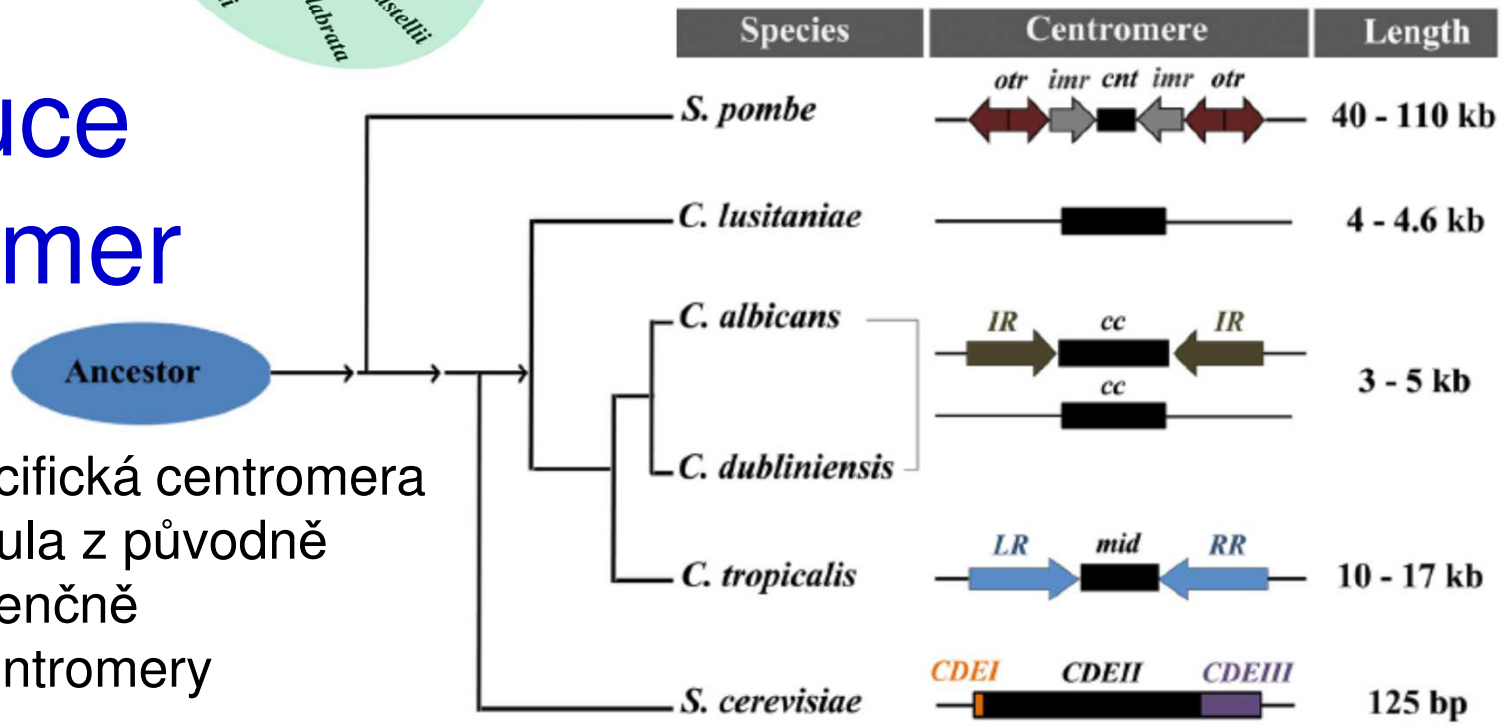

sekvenčně specifická centromera se patrně vyvinula z původně repetitivní/sekvenčně nespecifické centromery

Centromera *S. cerevisiae*

sekvenčně specifická centromera se patrně vyvinula z původně repetitivní/sekvenčně nespecifické centromery

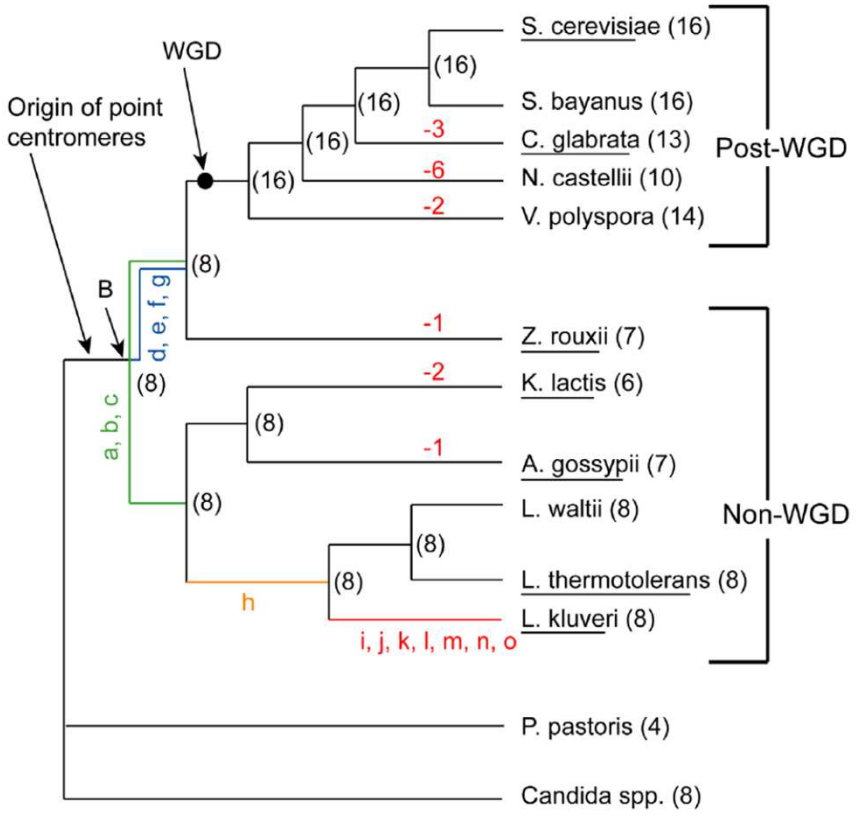

Konsensní sekvence *S.c.* centromer

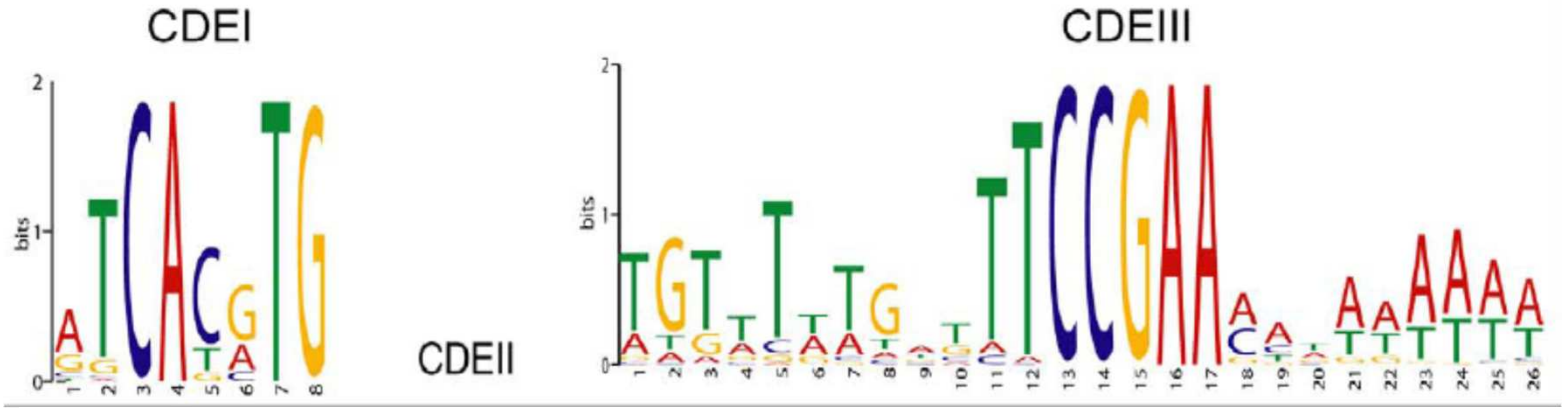

Chan et al., Trends in Cell Biol, 2005

Centromera *S. cerevisiae*

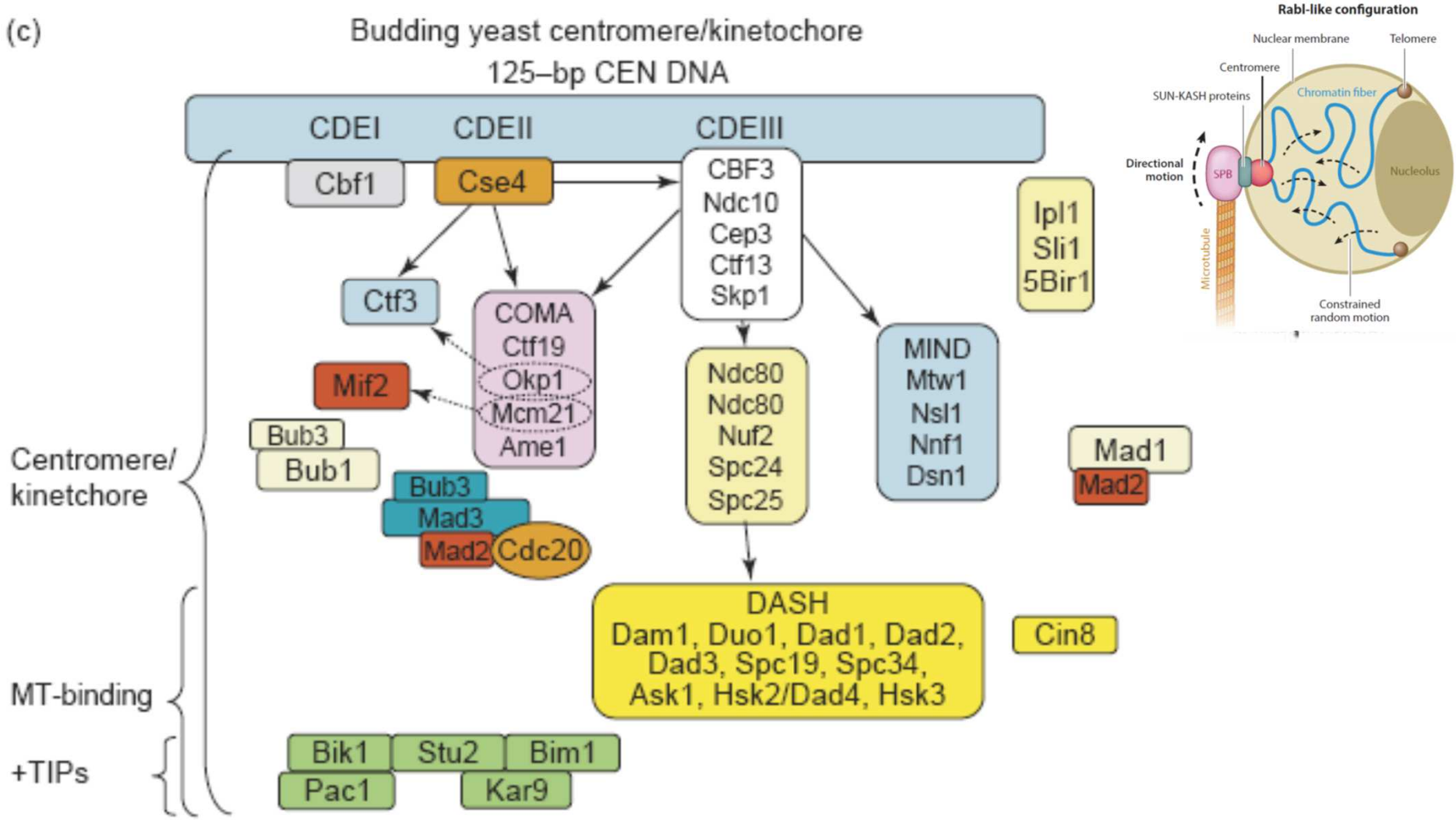

Chan et al., Trends in Cell Biol, 2005

Eukaryotické centromery

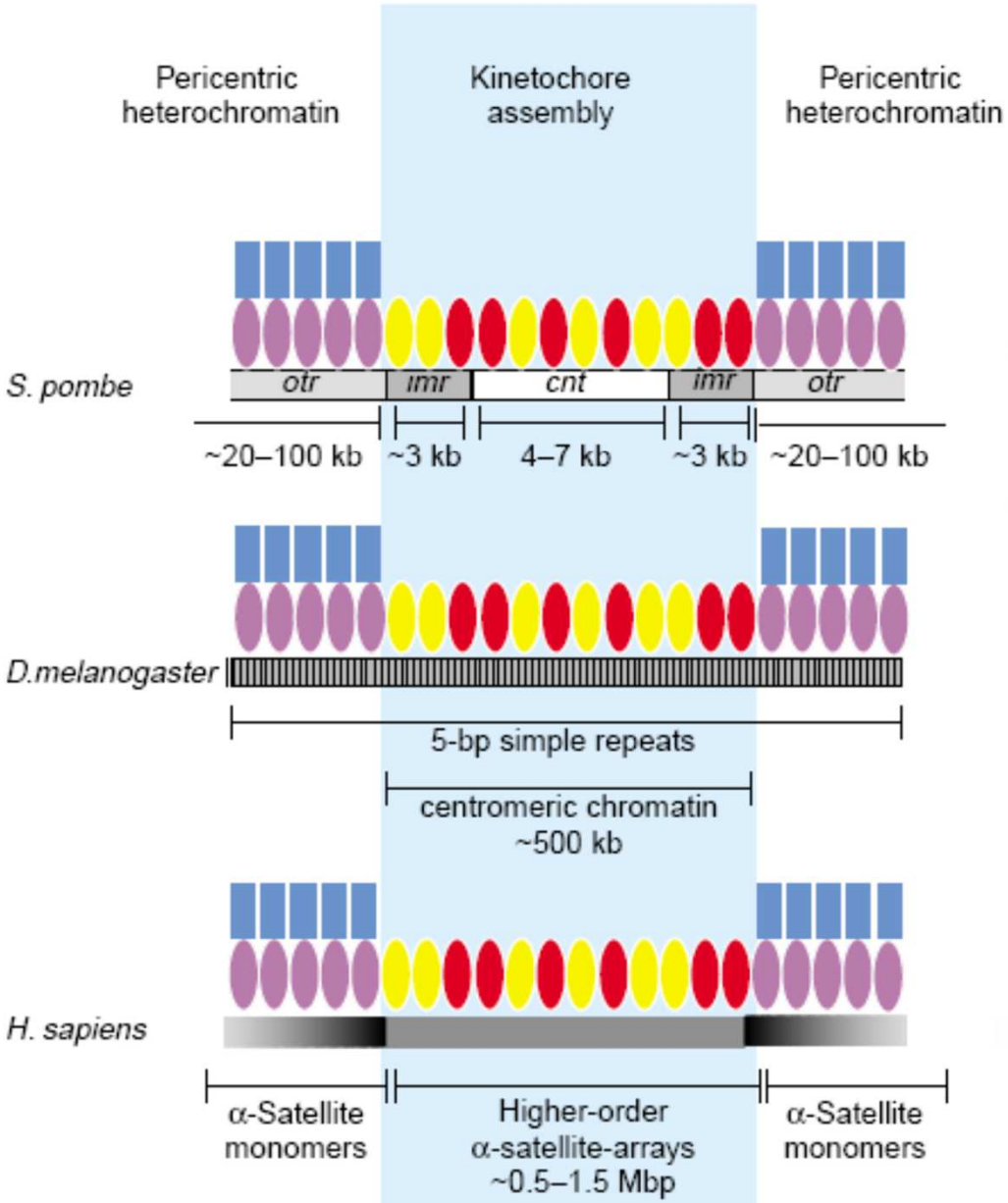

Carroll a Straight, Trends in Cell Biol, 2006

Centromery jsou definovány více strukturou chromatinu než jejich sekvencí

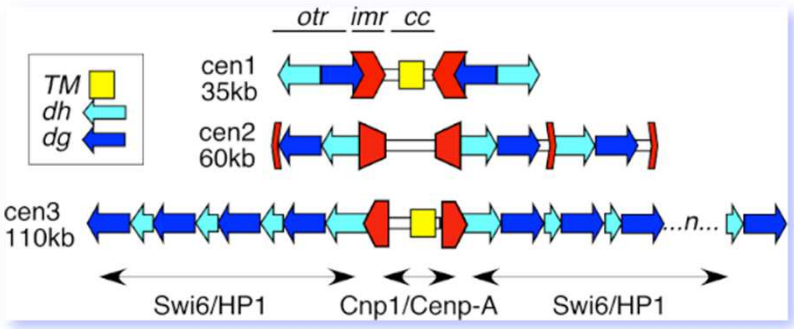

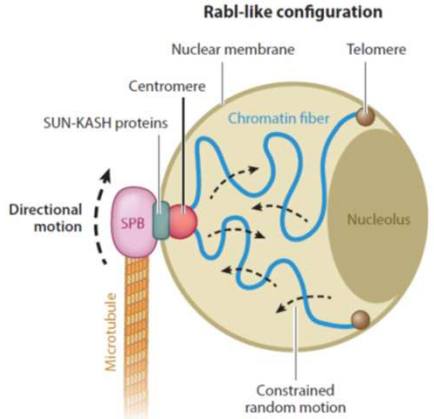

Prakvasinka a duplikace genomu

- srovnání kvasinkových genomů ukázalo na existenci „prakvasinky“ s 8-mi ancestrálními chromosomy (cca 4500 geny)
- nejblíže anc. genomu je *Lachancea kluveri* (8 chromosomů, nejméně přeskupení v genomu = 15 - viz a-o)

Evoluce centromer

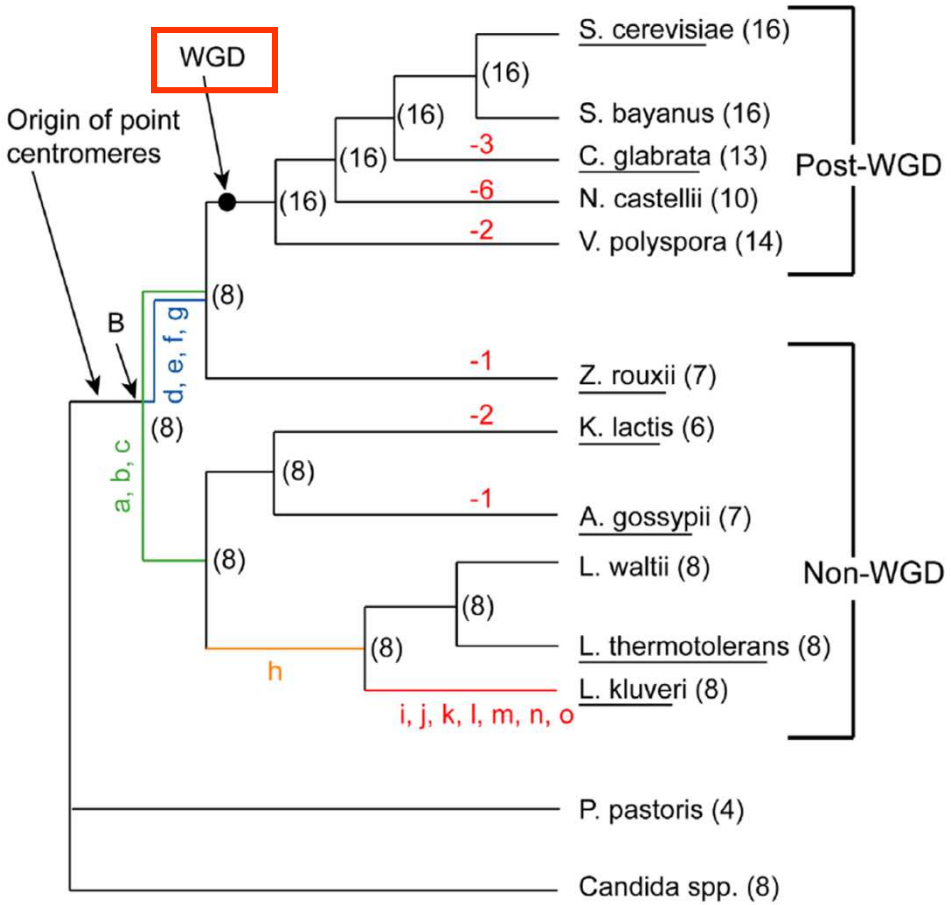

• ancestrální kvasinka prošla celogenomovou duplikací (WGD) 8->16 chromosomů

•některé kvasinky chromosom ztratili (např. *Z. rouxii a A. gossypii*)

Gordon et al., PLoS Genetics, 2011

15 přeskupení (a-o)

Přeskupování chrom. bloků u *L.kluveri*

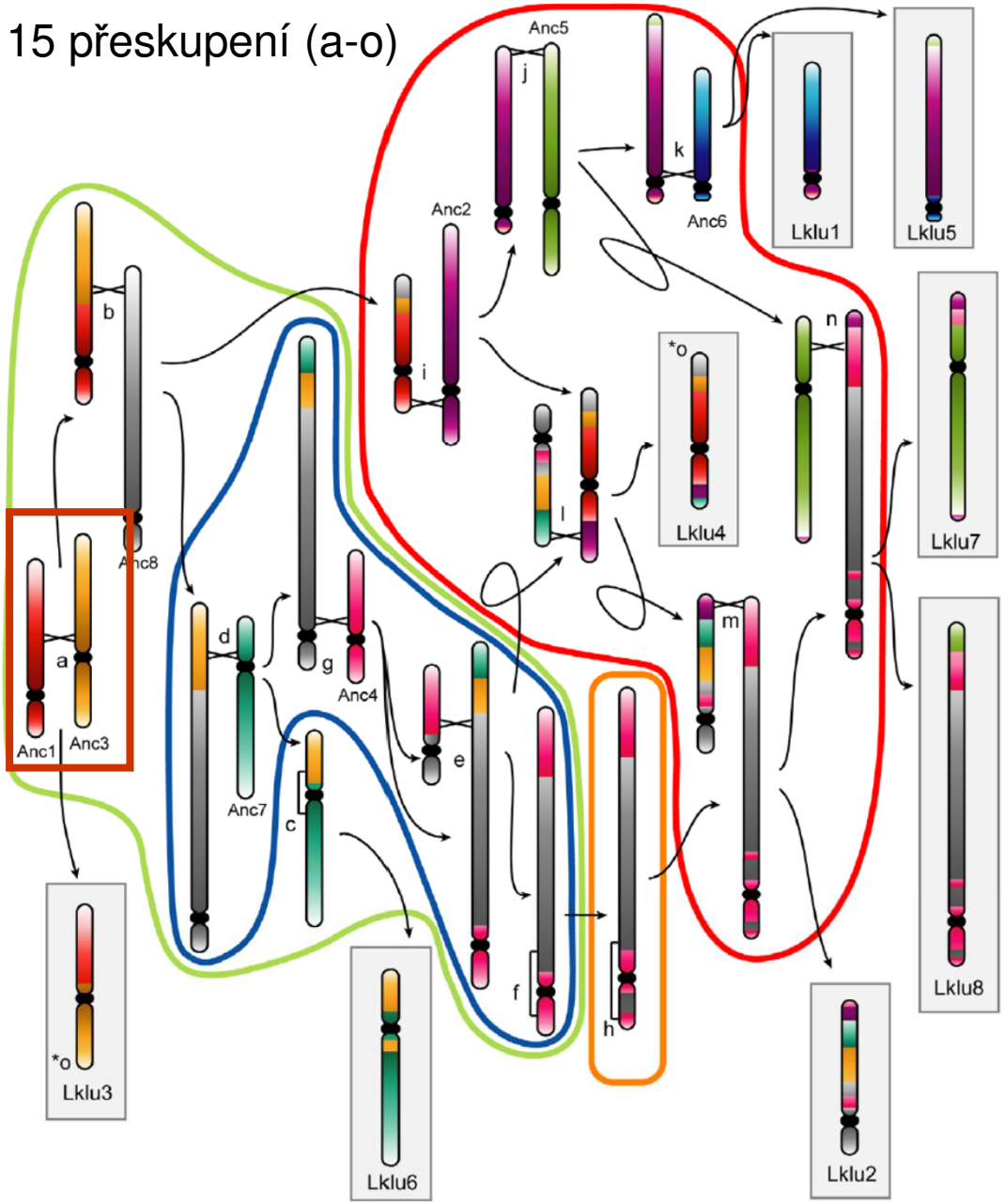

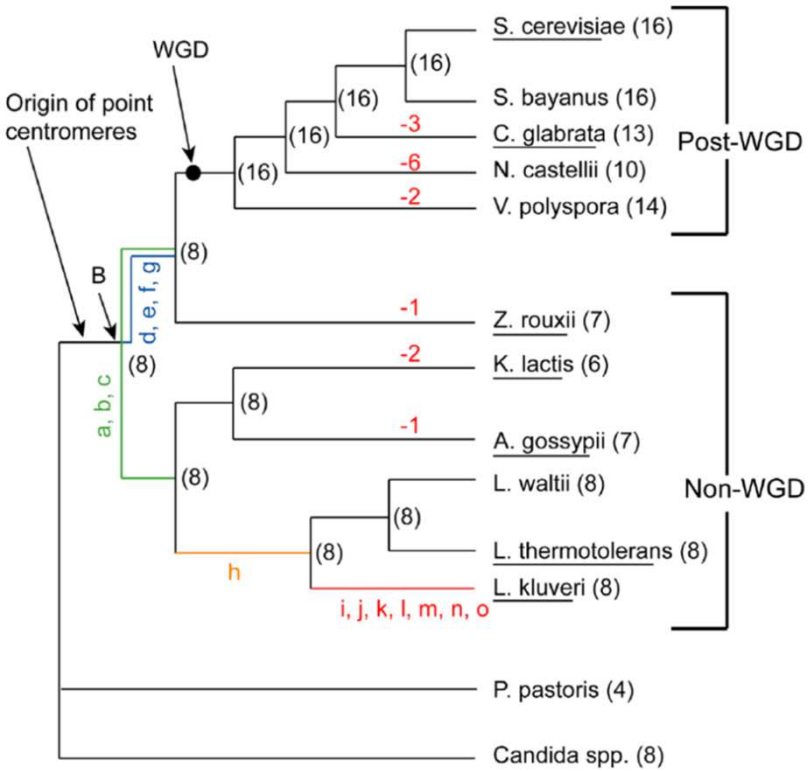

nejblíže anc. genomu je *Lachancea kluveri*
(8 chromosomů, nejméně = 15 přeskupení v genomu

Gordon et al., PLoS Genetics, 2011

15 přeskupení (a-o)

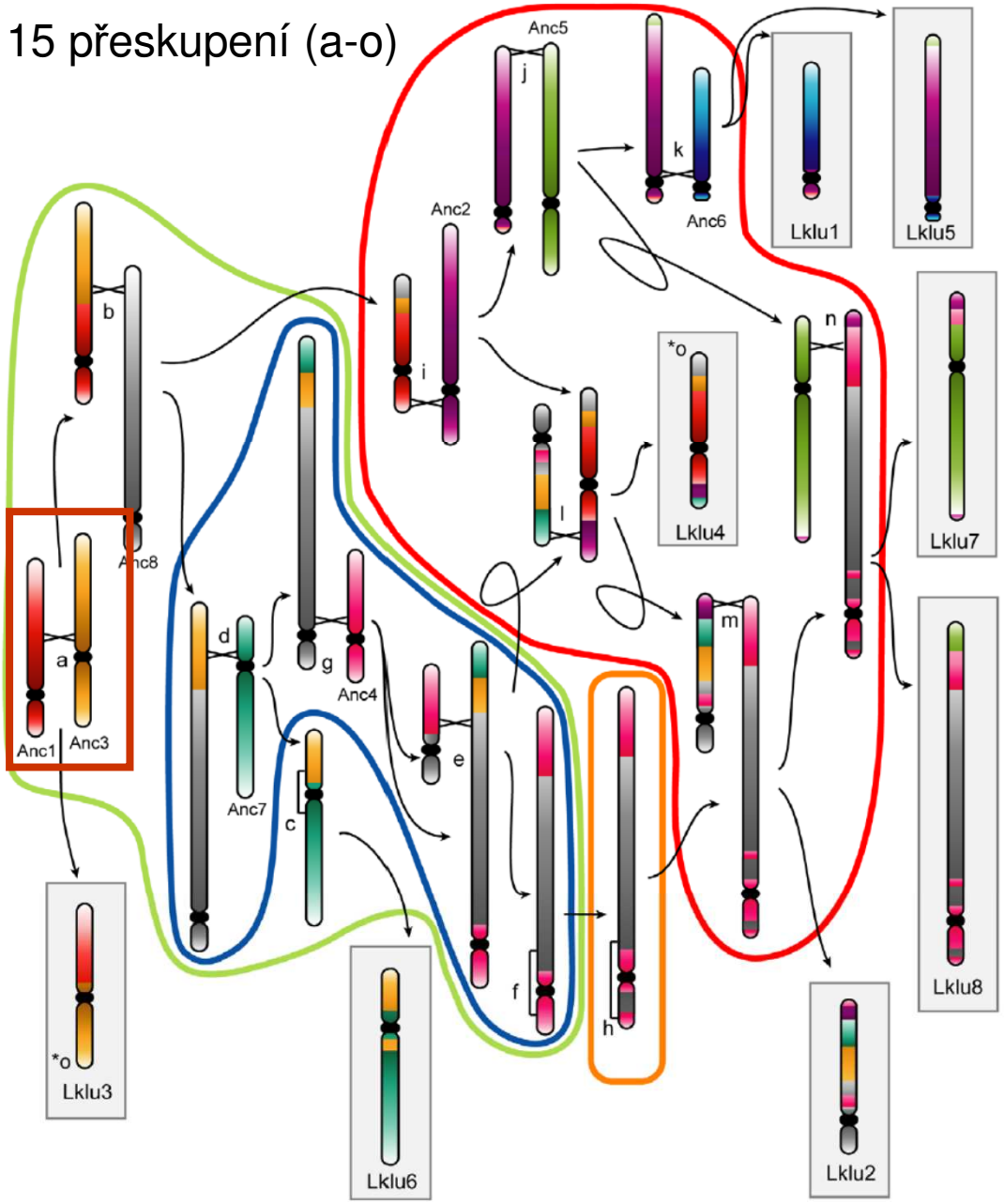

nejblíže anc. genomu je *Lachancea kluveri*
(8 chromosomů, nejméně = 15 přeskupení v genomu

Přeskupování chrom. bloků u *L.kluveri*

• přeskupení prostřednictvím rekombinace (mikrohomologií) po zlomení chromosomu **(DSB)**

• *L.k.* neztratil chromosom - patrně způsobeno absencí genů ***DNL4****, POL4, NEJ1* – důležité pro NHEJ mechanismus (oprava poškozené DNA např. dvouřetězcových zlomů, které jsou nutné pro fůze chromosomů i přeskupovaní => omezené přeskupování)

Gordon et al., PLoS Genetics, 2011

Homologní rekombinace

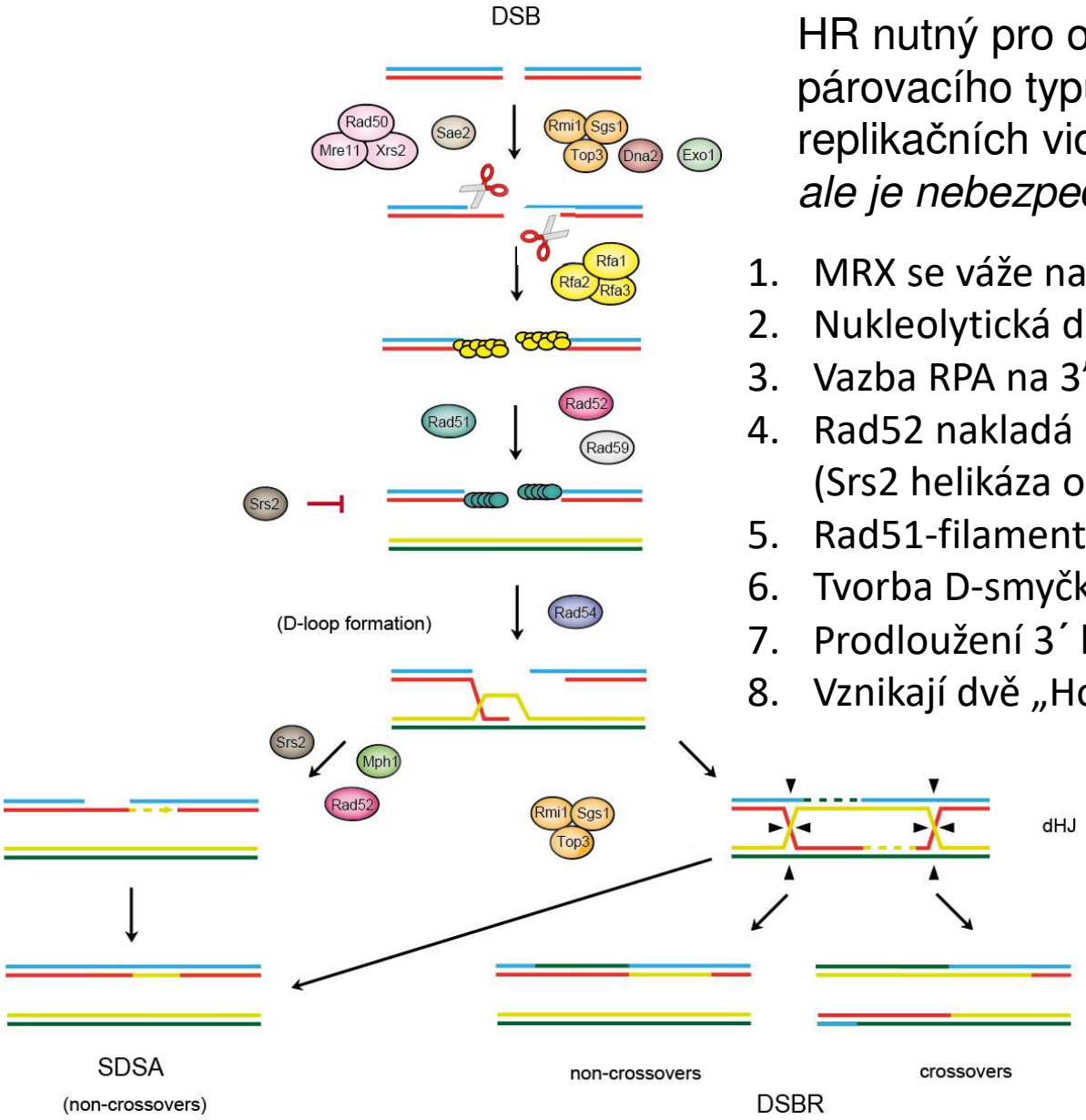

HR nutný pro opravu DSB, přepínání párovacího typu, restart zastavených replikačních vidliček, integraci DNA do genomu *ale je nebezpečný pro repetitivní sekvence*

1. MRX se váže na zlomené konce DNA.
2. Nukleolytická degradace 5’ řetězců
3. Vazba RPA na 3’ jednovláknové konce
4. Rad52 nakládá Rad51 rekombinázu na ssDNA (Srs2 helikáza odstraňuje Rad51).
5. Rad51-filament hledá homologní DNA (Rad54).
6. Tvorba D-smyčky
7. Prodloužení 3´ konce filamentu (DNA polymeráza δ)
8. Vznikají dvě „Holiday junctions“

rozrušený Sgs1-Top3-Rmi nebo rozštěpený endonukleázami (Mus81-Mms4, Slx1-Slx4, Rad1-Rad10, Yen1).

Upravené z Altmannová *et al.*, *Biomolecules,* 2012

Redukce chromosomů telomera-telomera fúzemi

Zygosaccharomyces rouxii ztratila 1 chromosom díky telomera-telomera fůzi 2 ancestrálních chromosomů (NHEJ) - současně ztratily centromeru (chromosom nemůže mít 2 centromery – problémy se segregací)

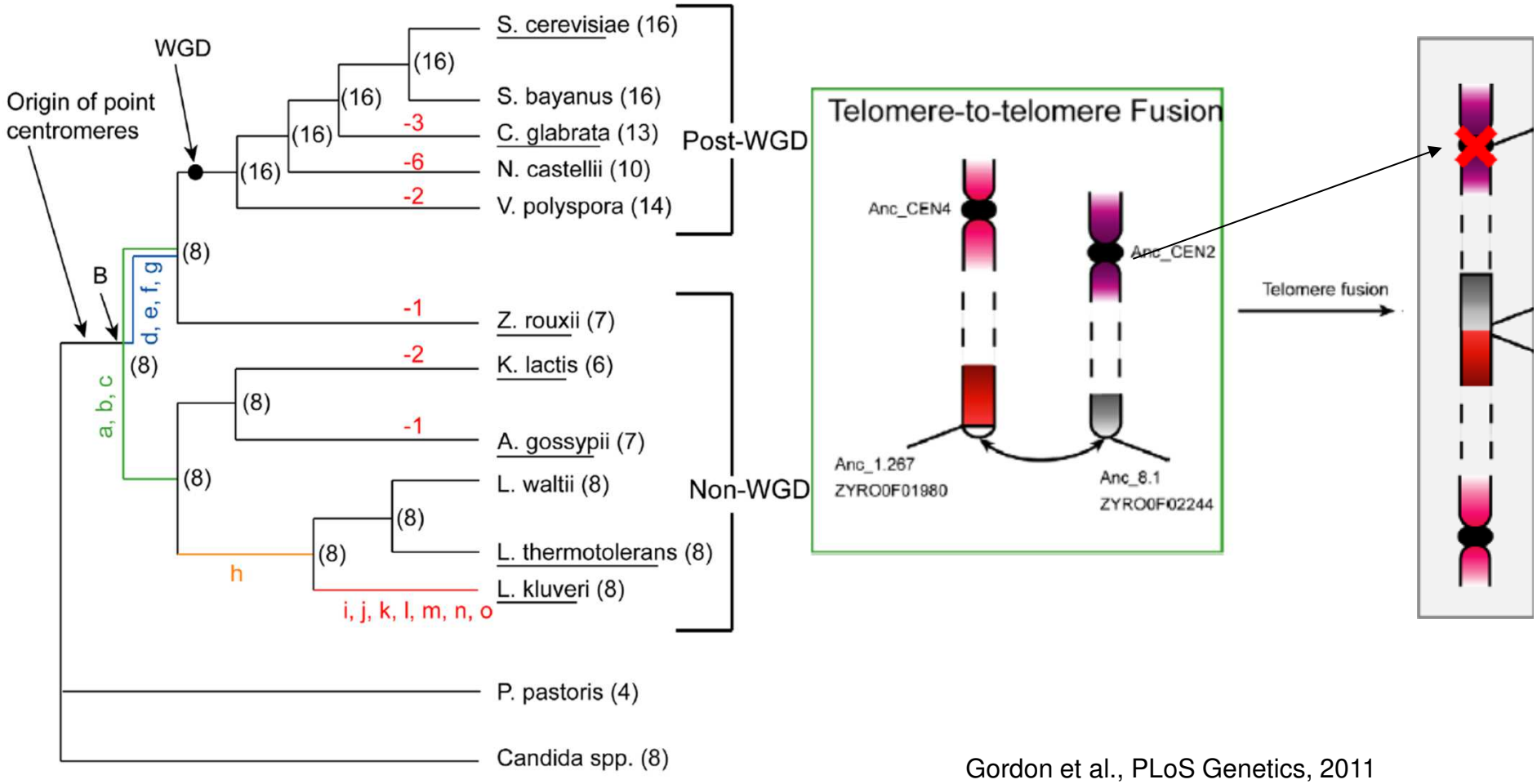

Gordon et al., PLoS Genetics, 2011

Redukce chromosomů fúzemi

- rozlomení v centromeře a napojení vzniklých ramen na telomery jiných chromozomů (*A. gossypii*)

- geny v oblasti telomer (neesenciální, málo transkribovány, malý evoluční tlak - mutují více než ostatní geny - telomery jako „kotlík“ evoluce = cooking pots of evolution)
- při fúzi chromozomů se geny z telomerových oblastí dostávají dovnitř chromozomu (změna míry exprese uvnitř chromozomu)

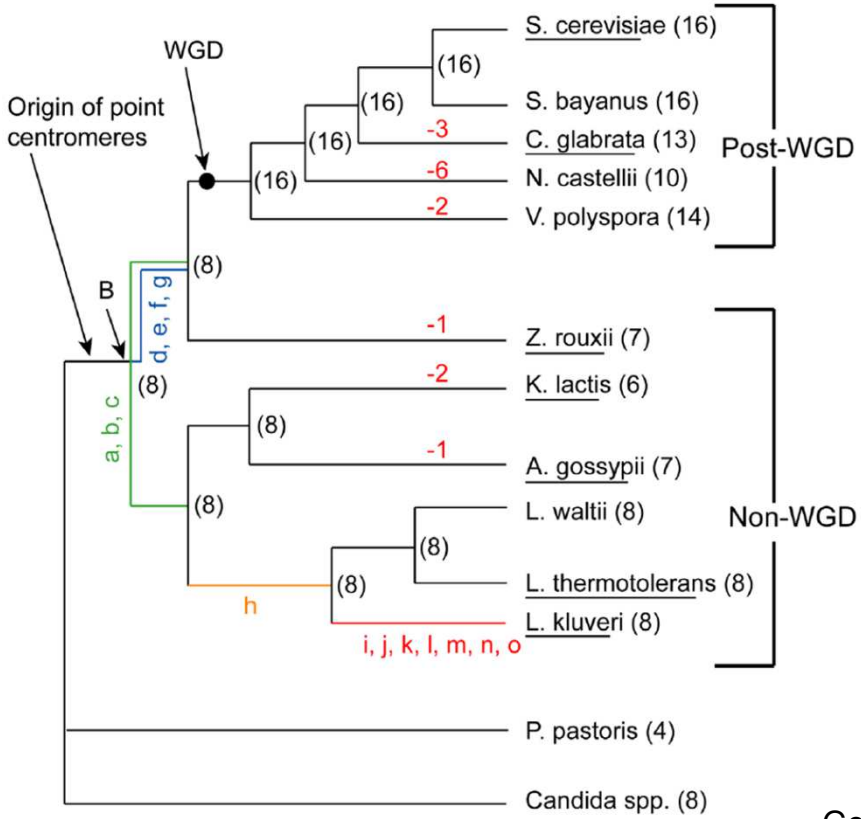

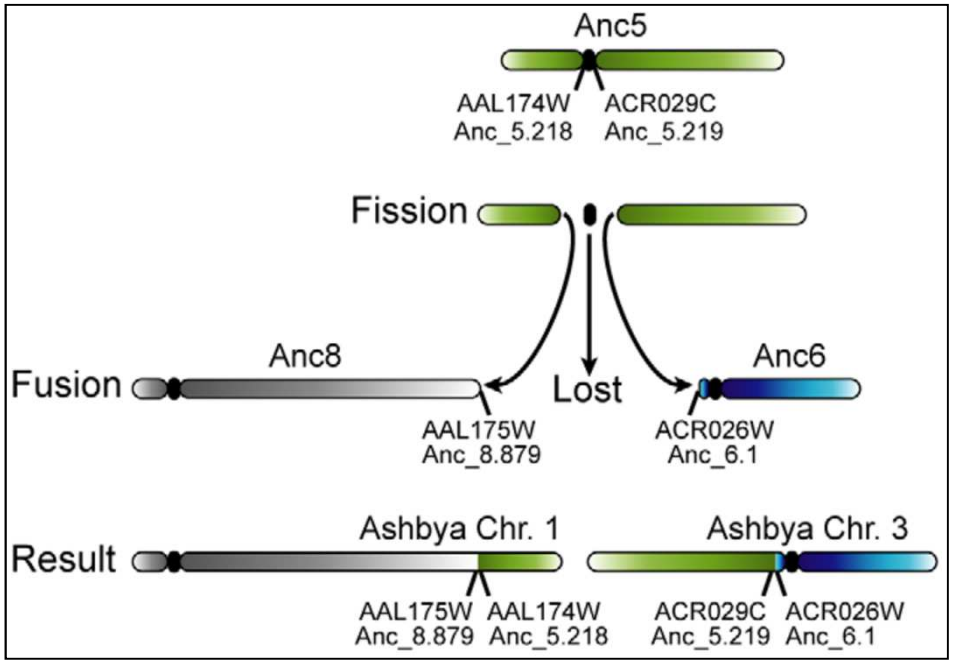

Gordon et al., PLoS Genetics, 2011

Nehomologické spojování konců

Non-homologous end joining (NHEJ)

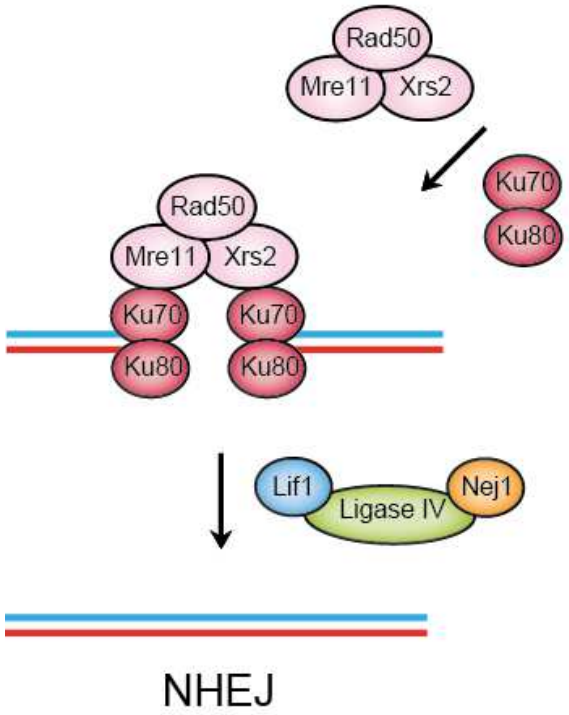

1. Vazba MRX (Mre11-Rad50-Xrs2) komplexu, Ku heterodimeru (Yku70-Yku80) na zlomené konce DNA
2. Vazba DNA ligázy IV (**Dnl4**) a jejích pomocných proteinů Lif1 a Nej1.
3. Hledání komplementarity mezi převisy dvou konců DNA.
4. Úprava konců - syntéza DNA (Pol4 DNA polymeráza)
5. Religace konců

při opravě nekompatibilních konců většinou dochází k delecím nebo inzercím – HR je lepší, ale je potřeba homologní sekvence – NHEJ v G1 zatímco HR v G2/M – dobře rostoucí kultura kvasinek má významnou frakci buněk v G2/M (proto je v kvasinkách možná integrace homologních sekvencí – genetika – použít exponenciální kultury pro transformace)

Upravené z Altmannová *et al*., *Biomolecules,* 2012

Celogenomová duplikace – *Saccharomycotina*

cca 30% genomu *S.c.* vzniklo duplikacemi => cca 2000 genů duplikováno nebo došlo k celogenomové duplikací (WGD) => a poté došlo k přeskupování a redukci segmentů – 30% genomu u *S.c.* je pozůstatkem celogenomové duplikace (nikoli duplikace segmentů či genů)

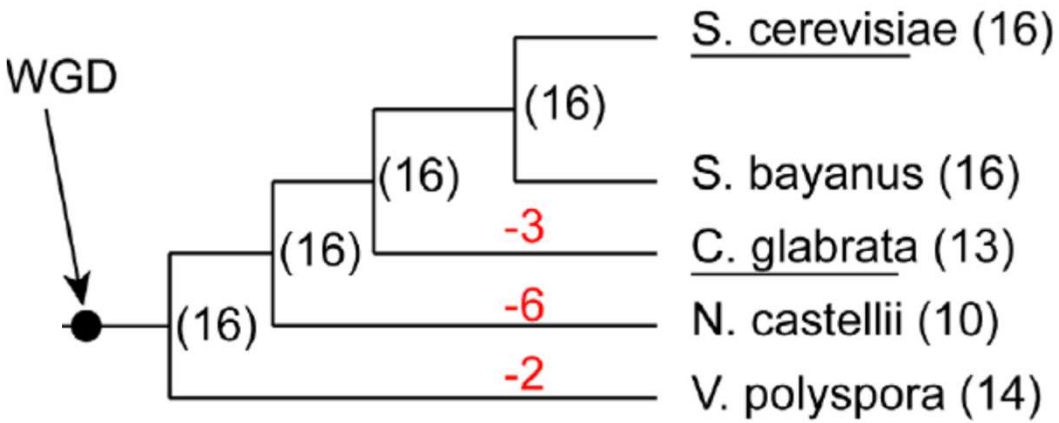

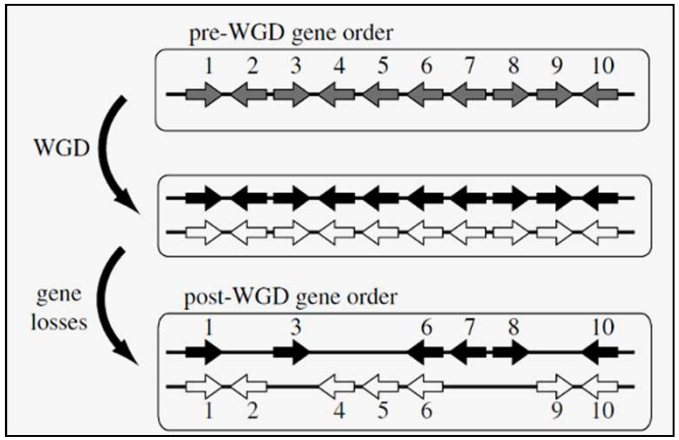

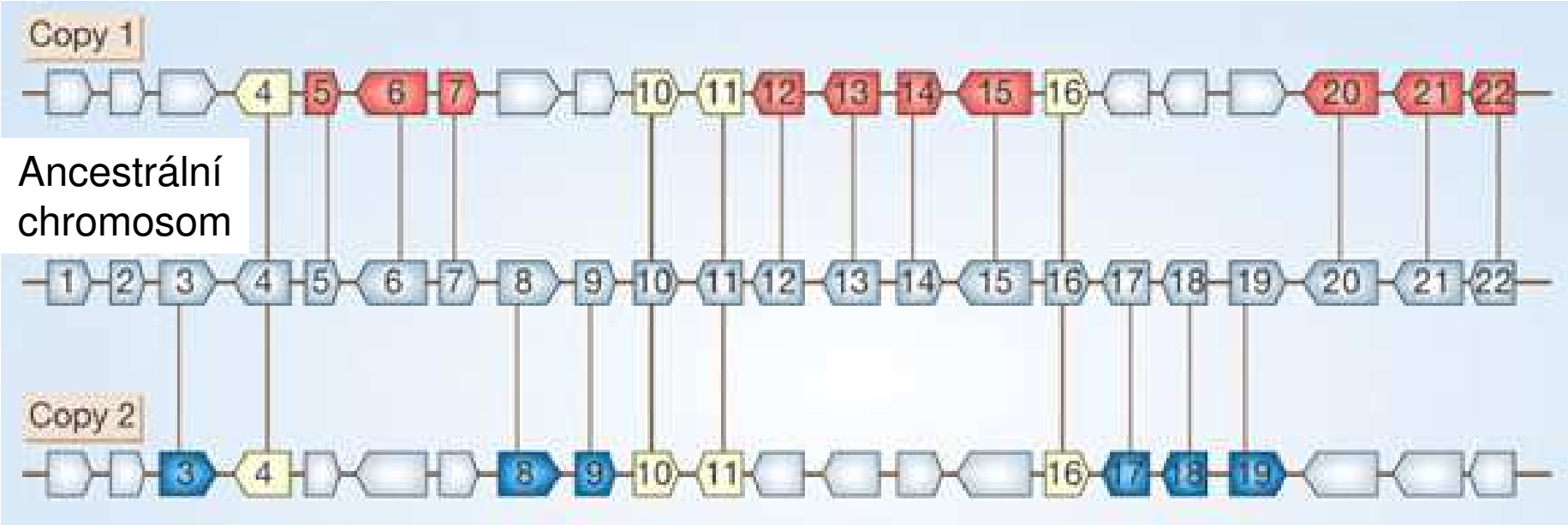

Evoluce metabolismu galaktózy – ztráty genů

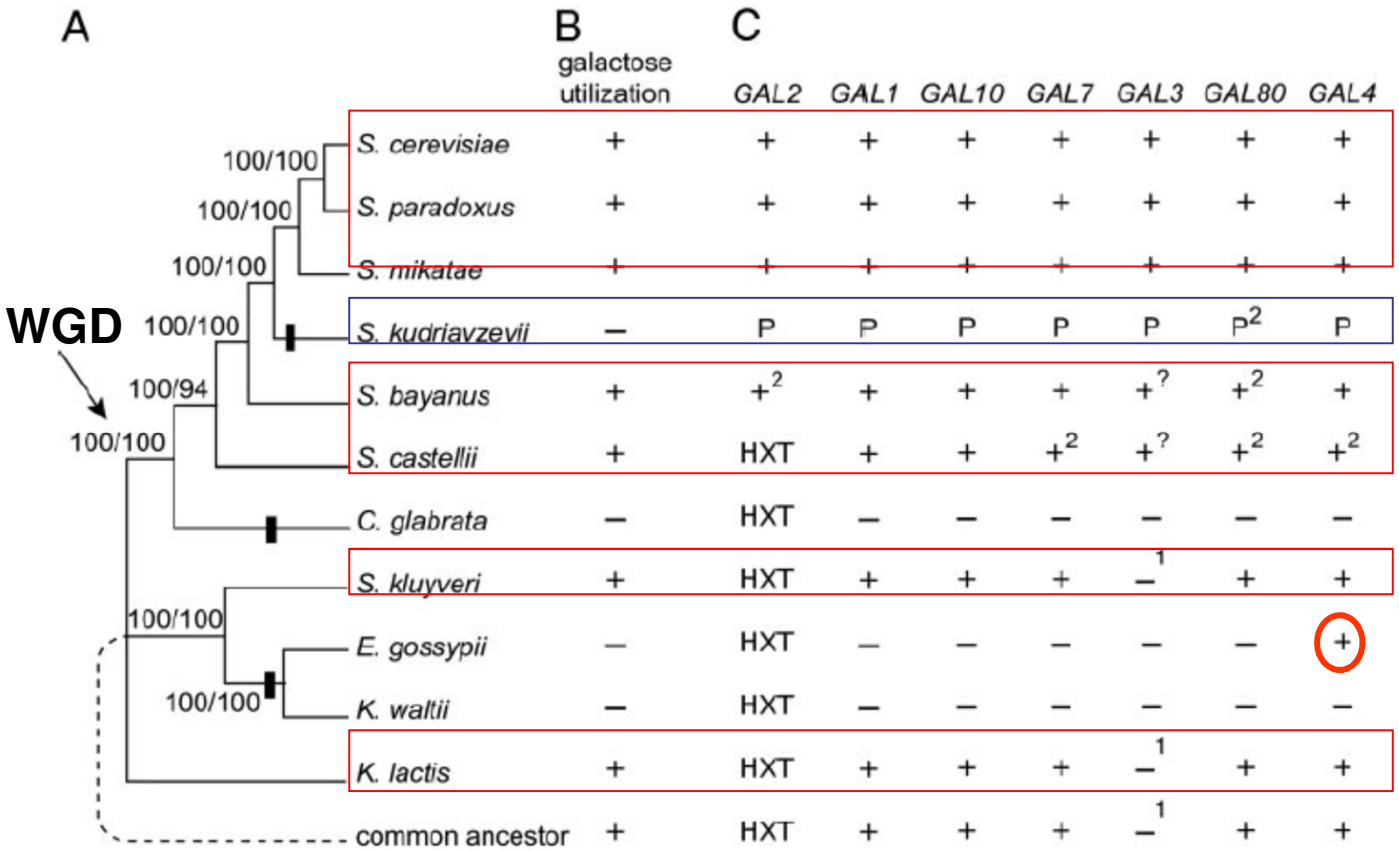

blízký - pouze degenerace = pseudogeny (STOP …)

vzdálené - částečné nebo úplné delece genů a promotorů

Hittinger et al., PNAS, 2004

- různé kvasinky využívají různe cukry (viz přednáška o určování kvasinek)
- *S. cerevisiae*, *S. paradoxus*, *S. mikatae*, *S. bayanus*, S. *castellii*, *S. kluyveri*, a *K. lactis* využívají galaktosu – mají všechny GAL geny
- *S. kudriavzevii*, *C. glabrata*, *K. waltii*, a *E. gossypii* nemohou využívat galaktosu (vyřazení jednoho *GAL* genu znemožní kvasince metabolismus galaktosy – vede k degeneraci i ostatních *GAL* – GAL4 TF je „pleiotropní“/širší – více zachován)

Regulace metabolické dráhy galaktózy

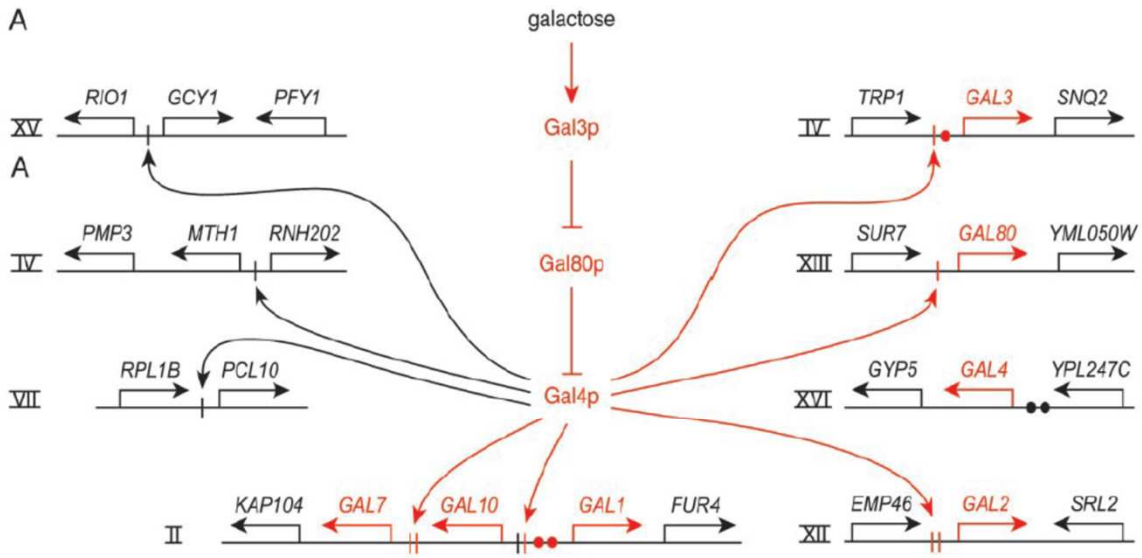

Gene	Length, bp	D_{Skud_neu} (95% C.I.)	D_{Skud_neu}/D_{neu} (95% C.I.)
GAL2	644	0.34 (0.13)	1.31 (0.48)
GAL1	728	0.30 (0.12)	1.17 (0.47)
GAL10	547	0.17 (0.11)	0.66 (0.43)
GAL7	390	0.19 (0.13)	0.72 (0.49)
GAL3	625	0.13 (0.09)	0.52 (0.36)
GAL80	1,088	0.24 (0.06)	0.95 (0.25)
GAL4	1,583	0.19 (0.07)	0.74 (0.26)
All *GAL* genes	5,605	0.21 (0.03)	0.82 (0.13)
GCY1	921	−0.07 (0.06)	−0.26 (0.25)
MTH1	1,287	−0.05 (0.05)	−0.21 (0.21)
PCL10	1,284	−0.05 (0.06)	−0.20 (0.23)
PGM2 (*GAL5*)	1,710	−0.04 (0.05)	−0.16 (0.20)
PGM1	1,699	−0.09 (0.05)	−0.35 (0.20)
MIG1	1,476	−0.09 (0.05)	−0.34 (0.19)

GAL4 gen kóduje transkripční faktor (aktivátor), který se váže na UAS *GAL1, GAL7, GAL10 …*

Hittinger et al., PNAS, 2004
Johnston, MMBR, 1987

amplifikace genů

průmyslově-specifická selekce na toleranci ke stresu (vyšší obsah etanolu 7-15%), využití cukru, specifické aroma, nižší schopnost reprodukce

vznik klášterních pivovarů

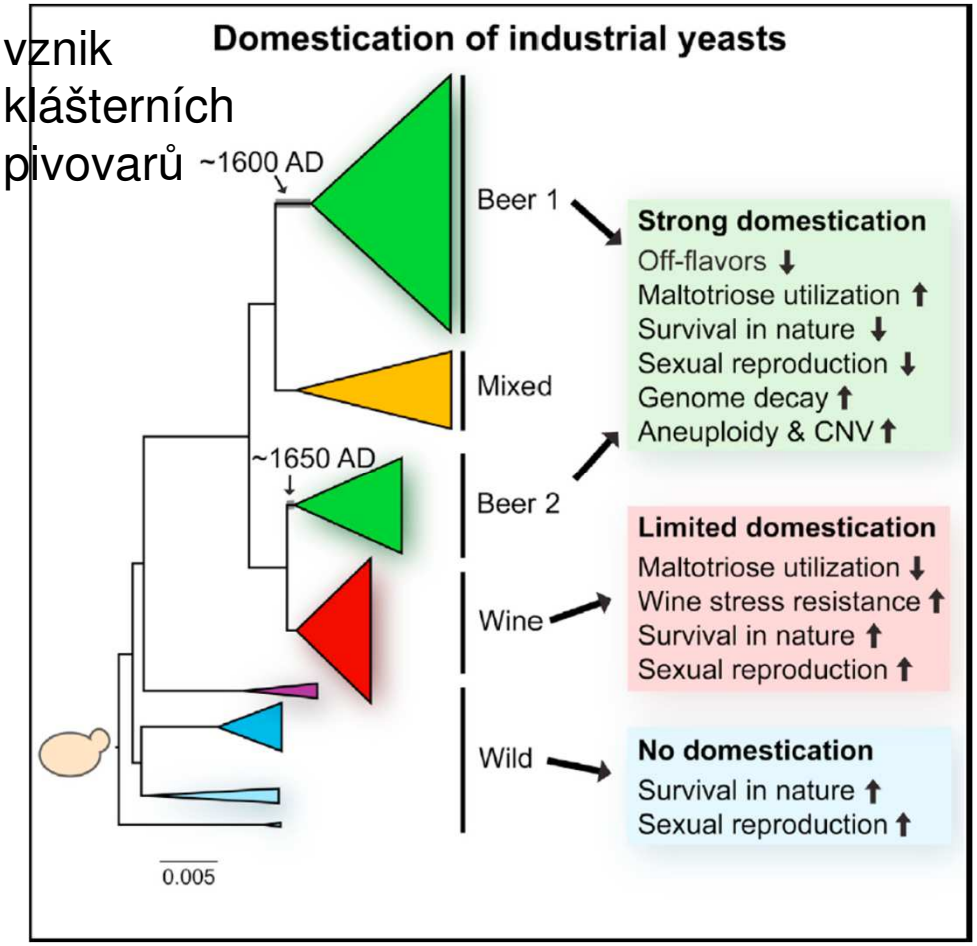

„technologie“ piva ~3000 BC

Gallone et al, Cell, 2016

„očkováním“ předchozích pivních kultur do nových kvasných procesů (ztráta kontaktu s přirodním prostředím - ~75 000 generací) – např. ztráta schopnosti sporulovat (stále bohaté médium), rychlejší evoluce … nebo naopak zvýšení resistence vůči sulfátům (přidávaným kvůli konzervaci)

mutace a duplikace v MAL genech – zlepšení schopnosti utilizace maltosy

- nonsense mutace PAD1 a FDC1 (snížení produkce 4-vinyl guaiacolu odpovídajícího za nepříjemné aroma piva) …

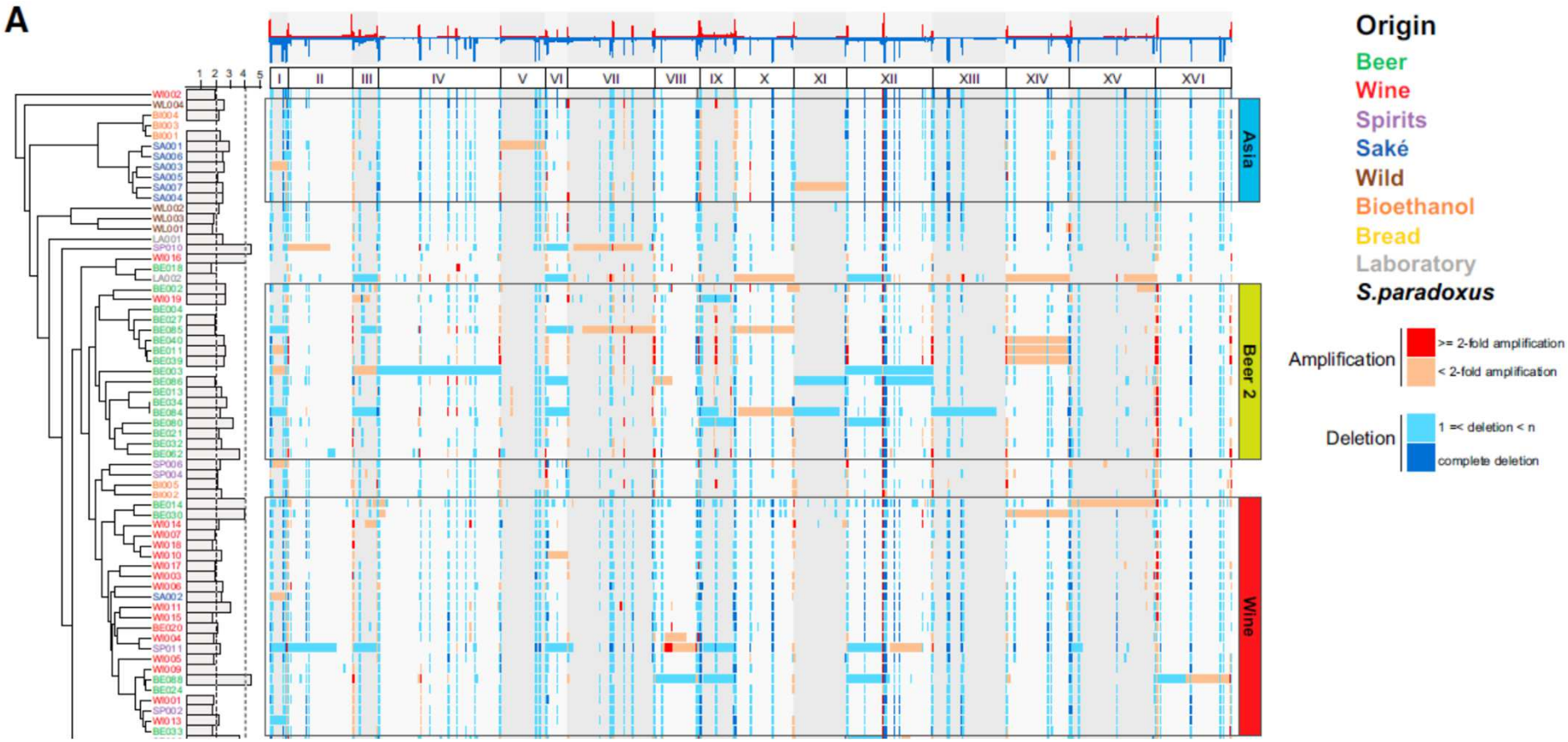

nejvíce amplifikací v MAL genech (IMA2, IMA3, MAL31, MAL33, MAL32) u pivních kvasinek (rostou na maltose), zatímco ve vinných kmenech došlo k mnoha delecím těchto genů (ve vinném moštu maltosa není) – obecně více delecí než amplifikací (v genomech analyzovaných kvasinek)

mnoho pivních kvasinek je polyploidních – stres …

Gallone et al, Cell, 2016

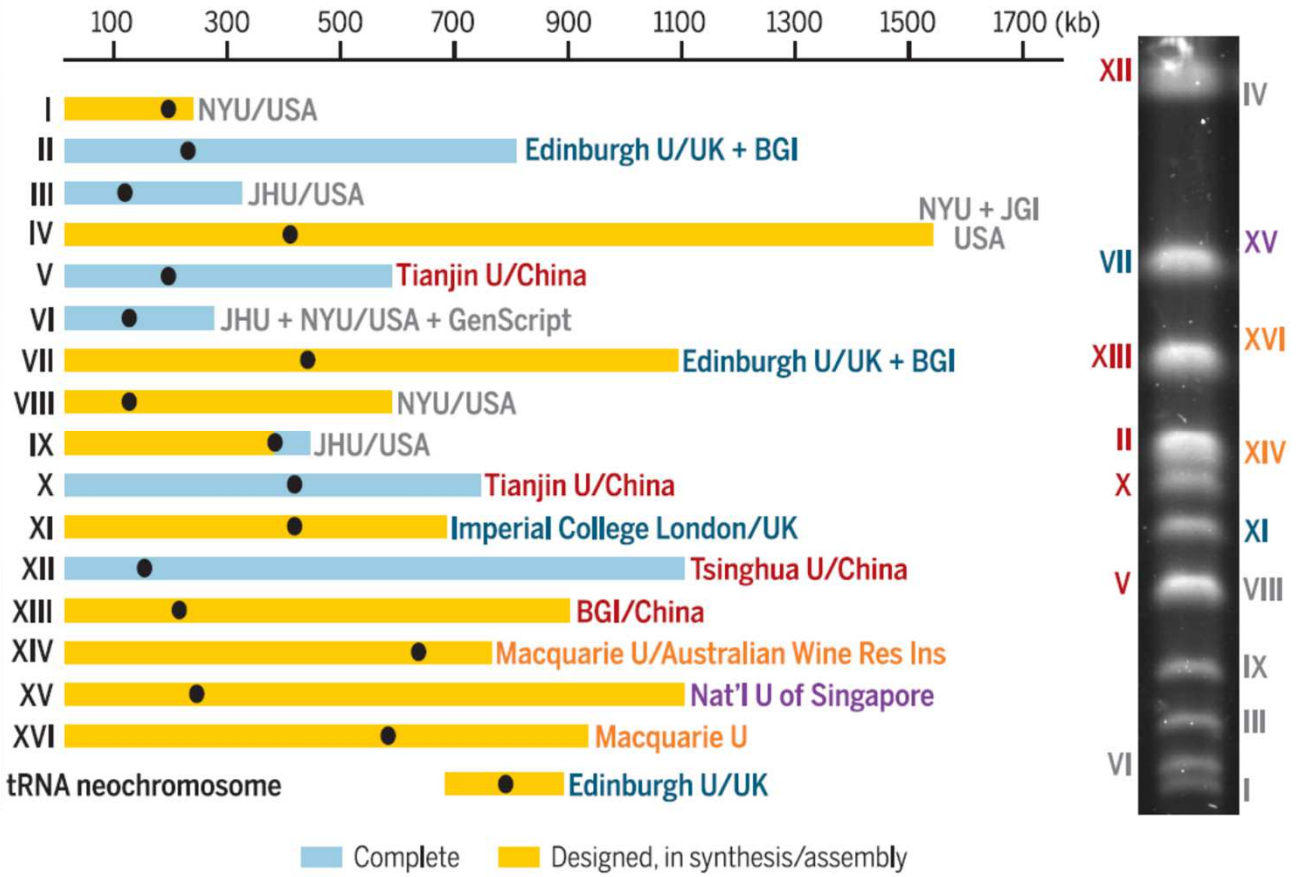

snaha vytvořit „syntetický“ eukaryontní organismus

Konsorcium (jako EUROFUN … projekty)

Richardson et al, Science, 2017

Syntetické raménko kvasinkového chromosomu

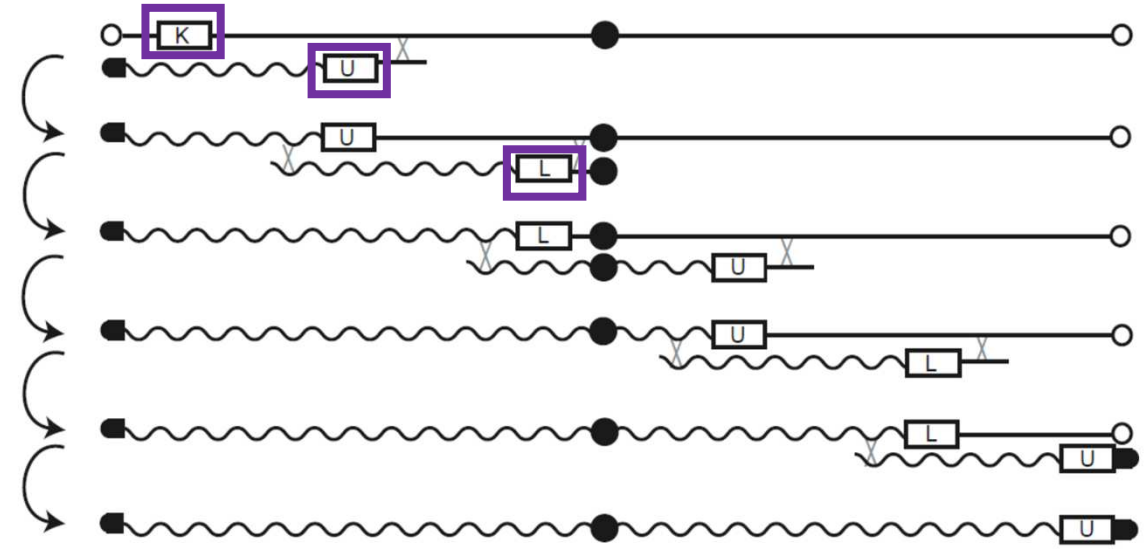

Syntetické raménko vytvářeno postupně (cca 10kbp fragmenty) – střídavě *URA3* vs *LEU2* markery pro selekci nových kmenů

Dymond et al, Nature, 2011

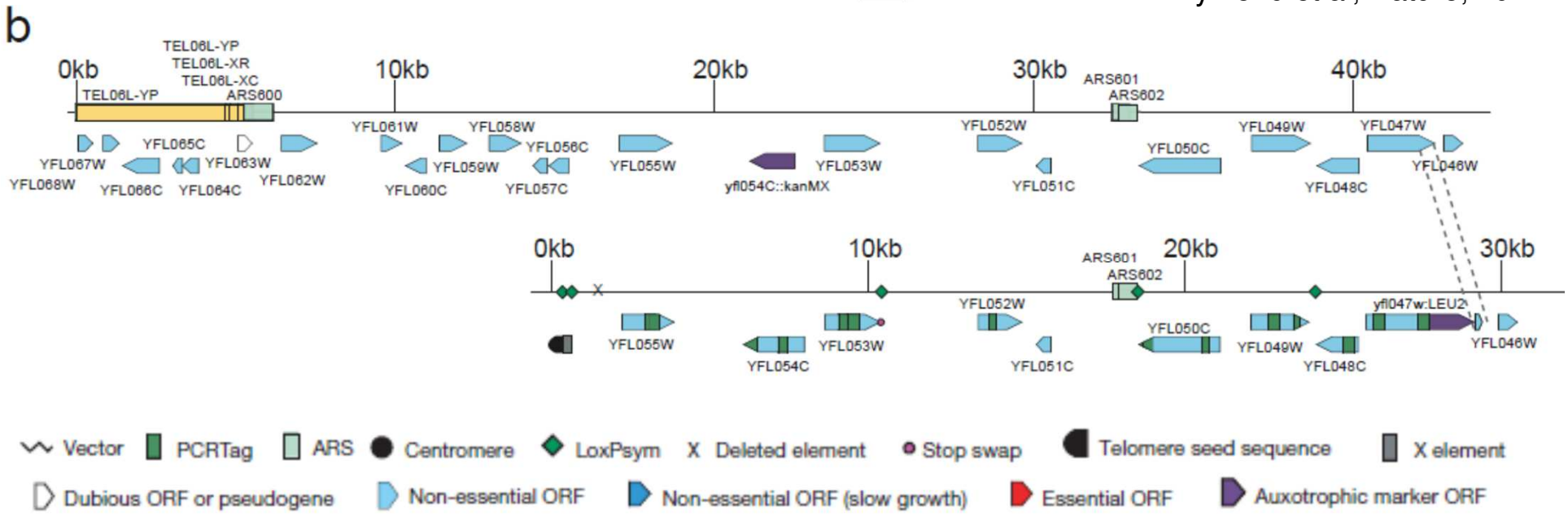

Syntetické raménko kvasinkového chromosomu

- Zachováno pořadí genů … wt fenotyp (testovali UV, H_2O_2 …)
- Odstraněny destabilizující repetitivní elementy (telomery, transposony)
- Redundantní tRNA (z 275 kopii na 42 kódujících – na extrachromosom)
- TAG na TAA stop kodony (TAG kodon uvolněn pro novou AMK)
- unikátní PCRtagy (odlišení syntetického a wt chromosomu)
- LoxPsym na vyštěpení non-essenciálních genů

Dymond et al, Nature, 2011

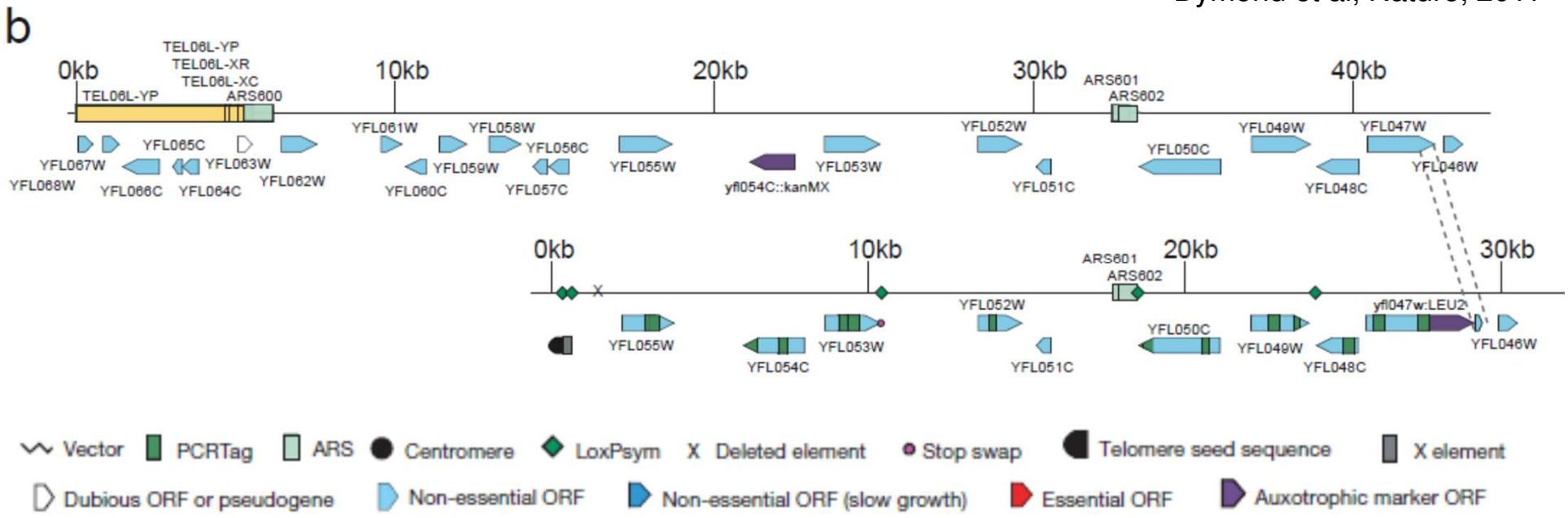

Syntetické raménko kvasinkového chromosomu

- Zachováno pořadí genů … wt fenotyp (testovali UV, H_2O_2 …)
- Odstraněny destabilizující repetitivní elementy (telomery, transposony)
- Redundantní tRNA (z 275 kopii na 42 kódujících – na extrachromosom)
- TAG na TAA stop kodony (TAG kodon uvolněn pro novou AMK)
- unikátní PCRtagy (odlišení syntetického a wt chromosomu)
- LoxPsym na vyštěpení non-essenciálních genů

Dymond et al, Nature, 2011

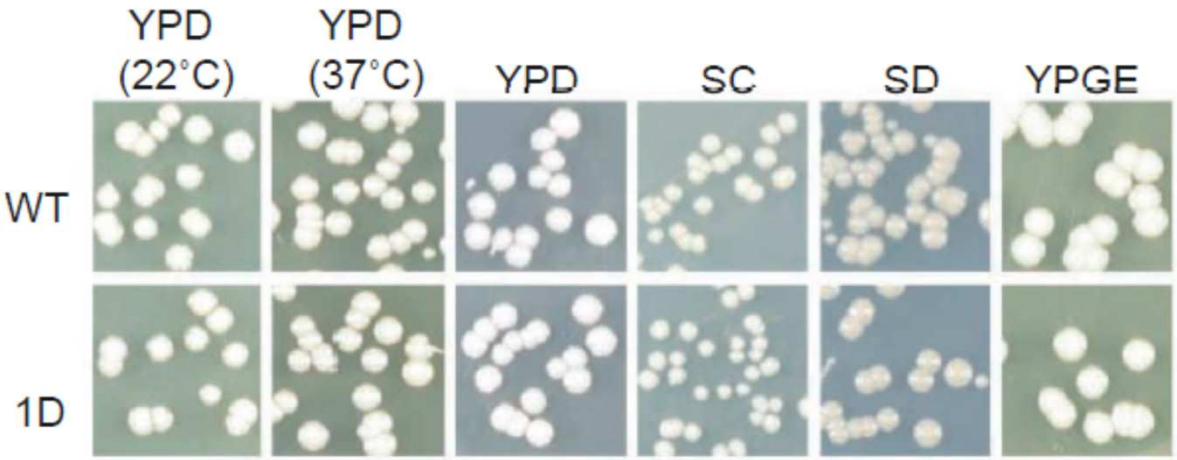

SC=Syntetické kompletní médium
SD=Syntetické minimální medium
GE=glycerol/etanol

- Zachován fenotyp (teplotní citlivost, morfologie kolonií, růst na G/E …)

Organizace chromosomů

Mitotic interphase

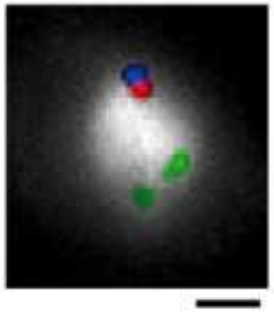

FISH – fluorescence *in situ* hybridization (1992)

Meiotic prophase

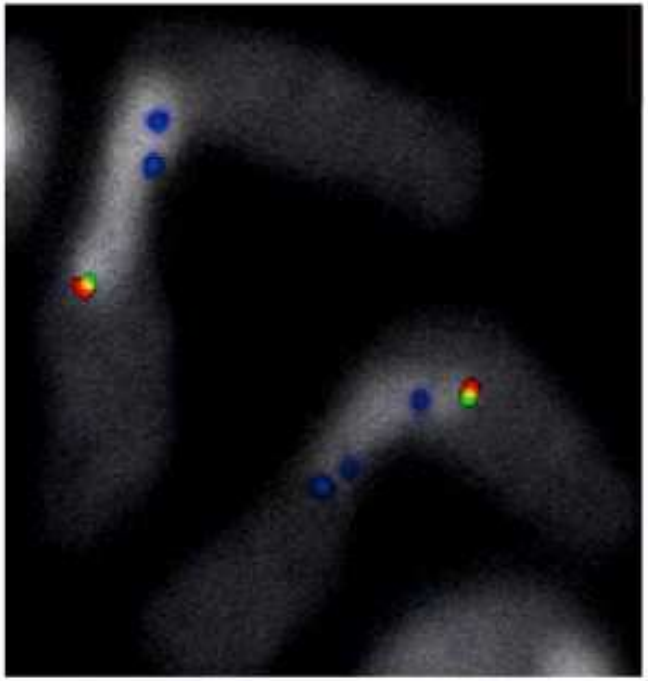

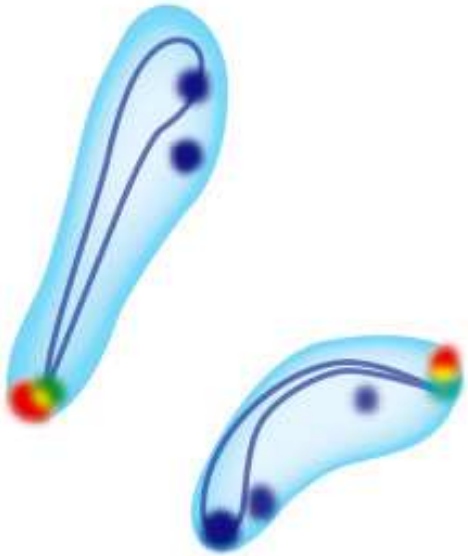

SPB

RABL uspořádání

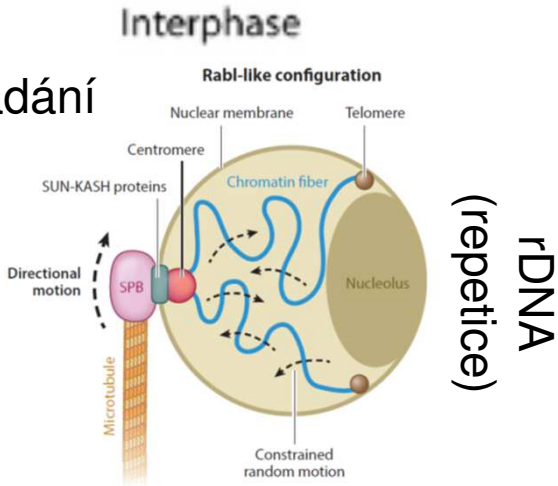

rDNA (repetice)

v mitotickém jádře jsou centromery orientovány (přichyceny) k SPB (spindle pole body)

v meiotickém jádře jsou telomery blíž SPB

Tadei a Gasser, Genetics, 2012

rDNA - repetice

- rDNA kóduje geny pro ribosomální RNA (chromosom XII)
- Je vysoce konzervativní
    - Identifikace a odlišování kvasinkových druhů
    - Sledování evolučních trajektorii
- Až 200 kopii v řadě za sebou
    - Problém s homologní rekombinací (lokalizace do jadérka)
    - Problém s replikací – musí probíhat ve stejném směru jako transkripce (probíhá v S-fázi – kolize)

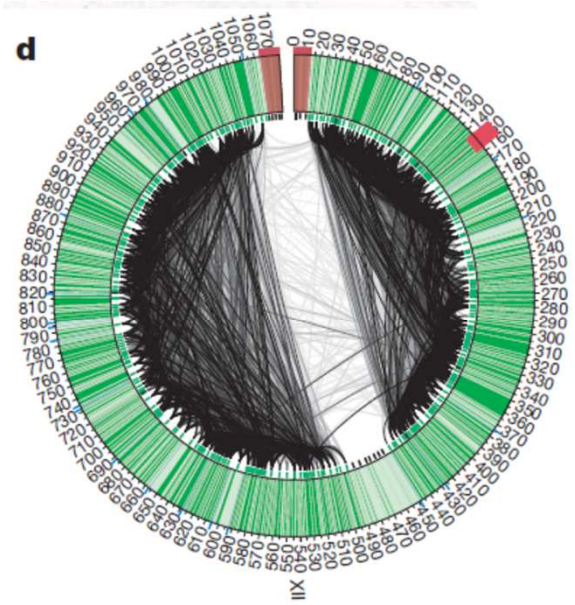

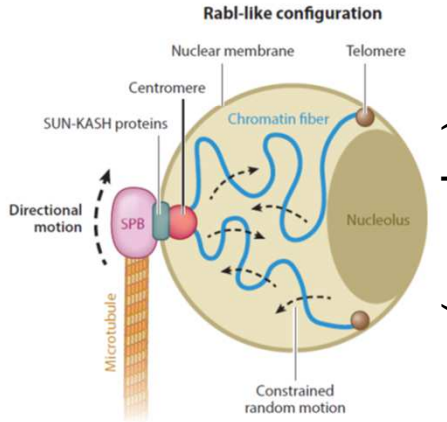

rDNA (repetice)

3D organizace chromosomů v *S.c.*

3C – chromosome conformation capture

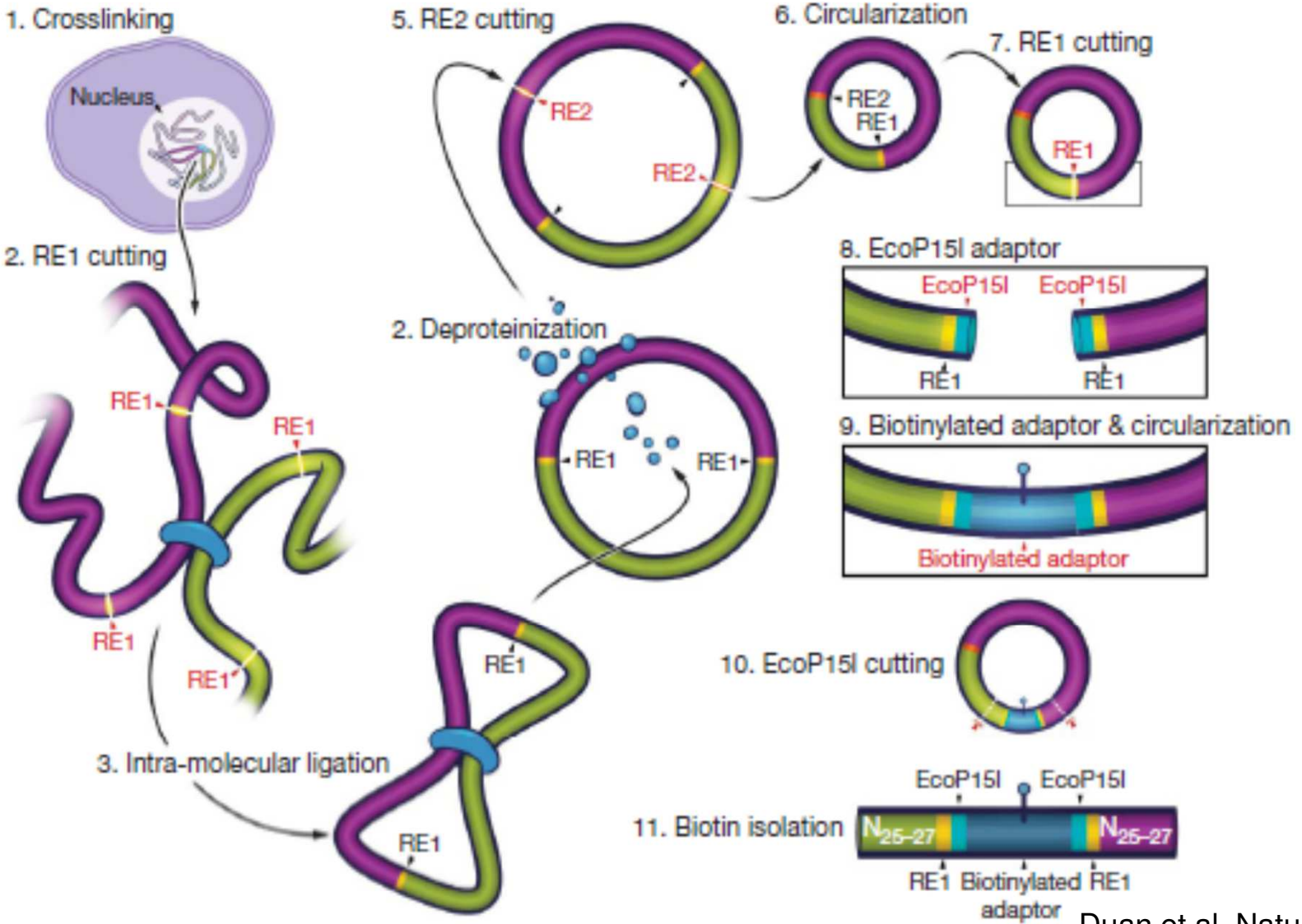

Duan et al, Nature, 2010

Chromosom XII

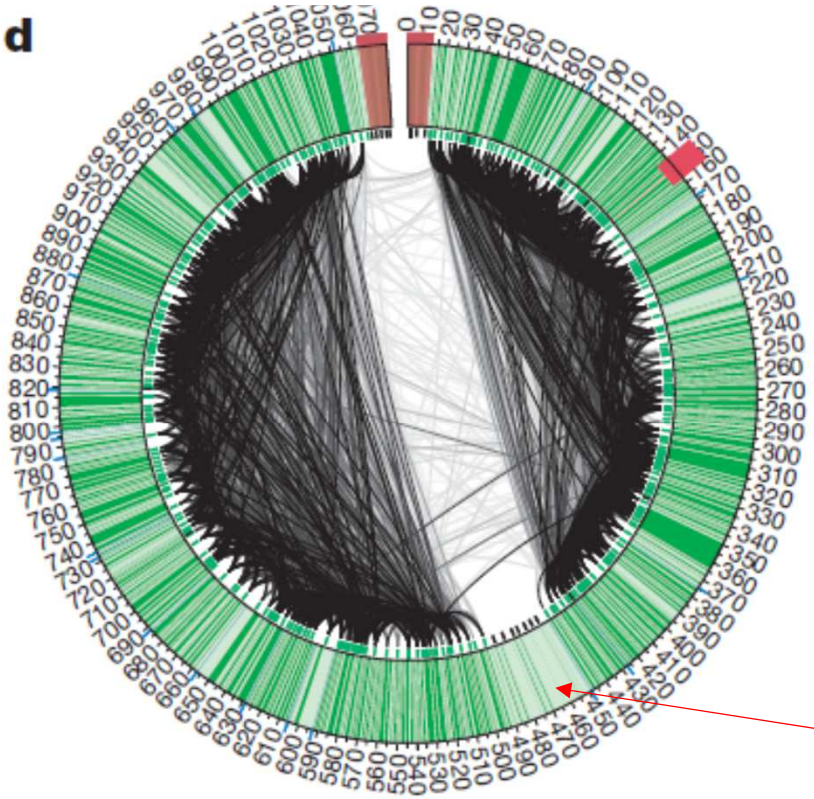

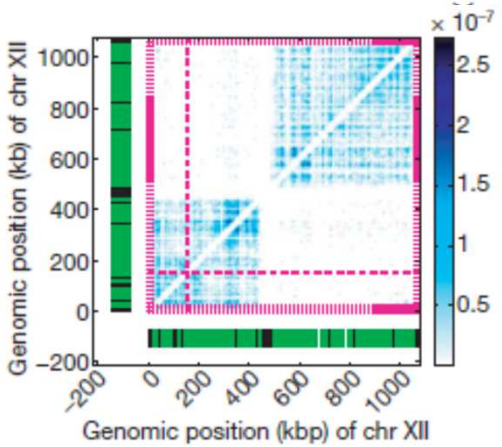

intrachromosomální interakce

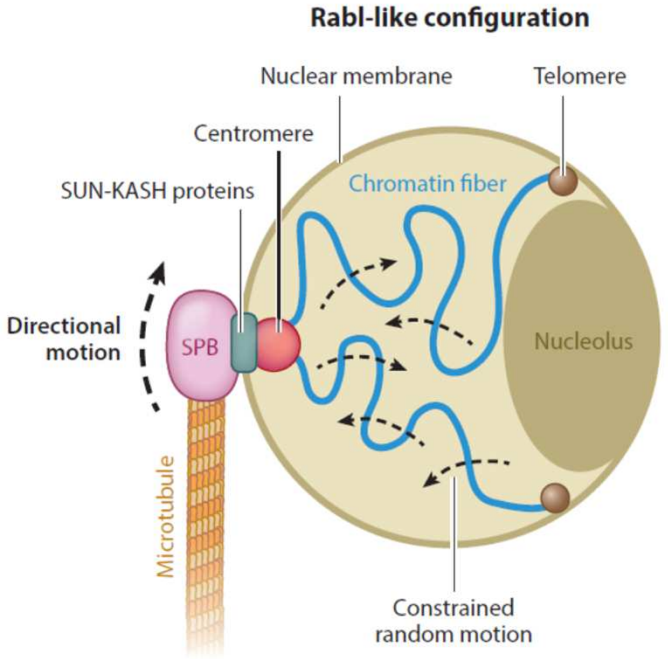

rDNA (repetice)

Chromosom XII obsahuje rDNA repetice, které jsou lokalizovány do jadérka – úsek nesousedí s žádnou z „jaderných“ částí – je izolován (z „bezpečnostních“ důvodů … syntéza ribozomů)

Duan et al, Nature, 2010

Všechny centromery jsou blízko sebe

interchromosomální interakce

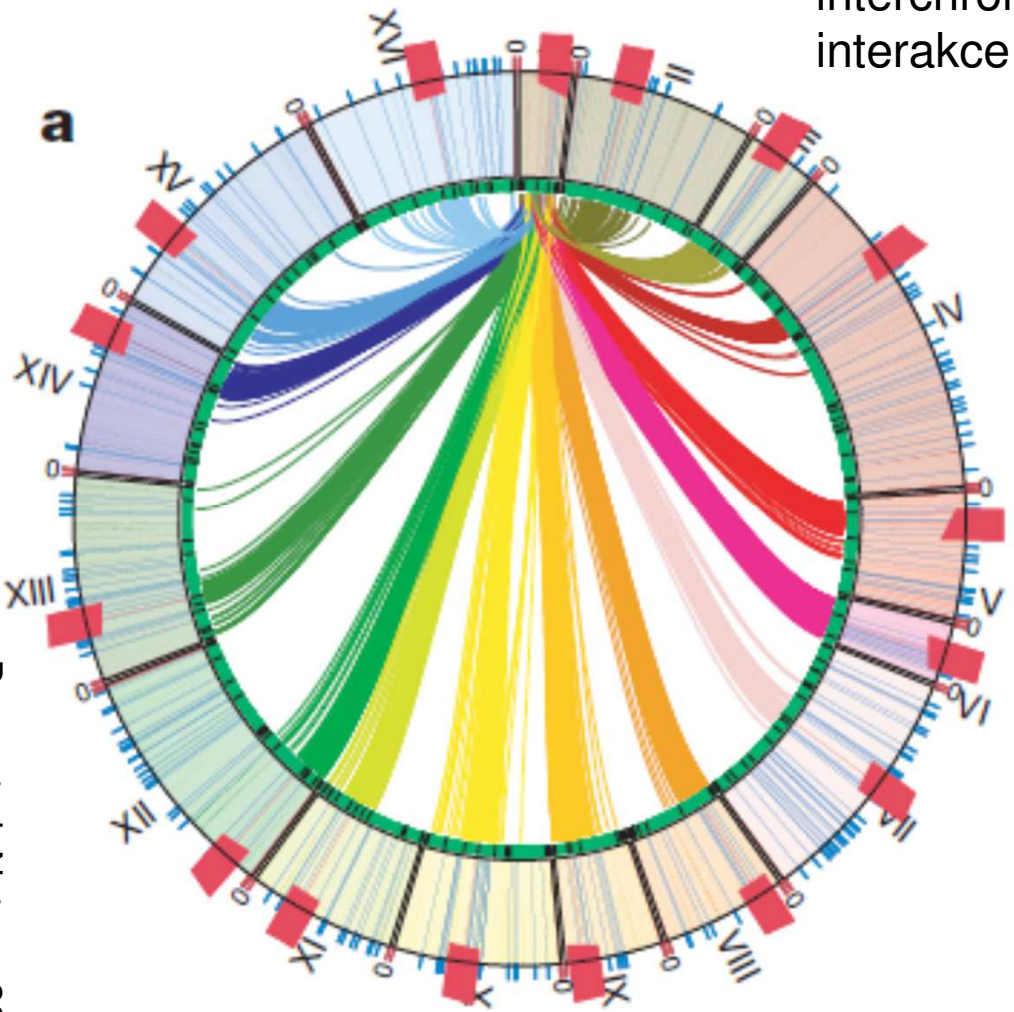

Duan et al, Nature, 2010

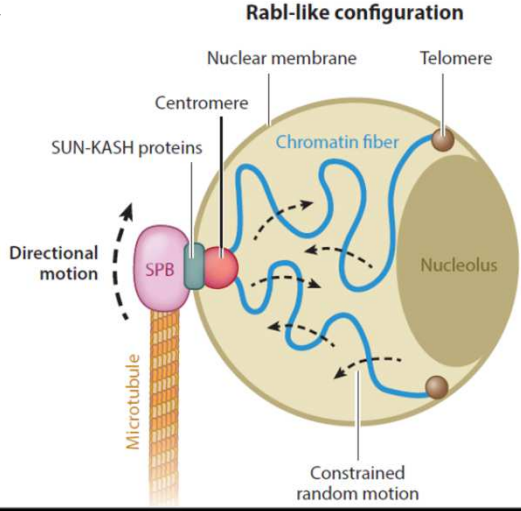

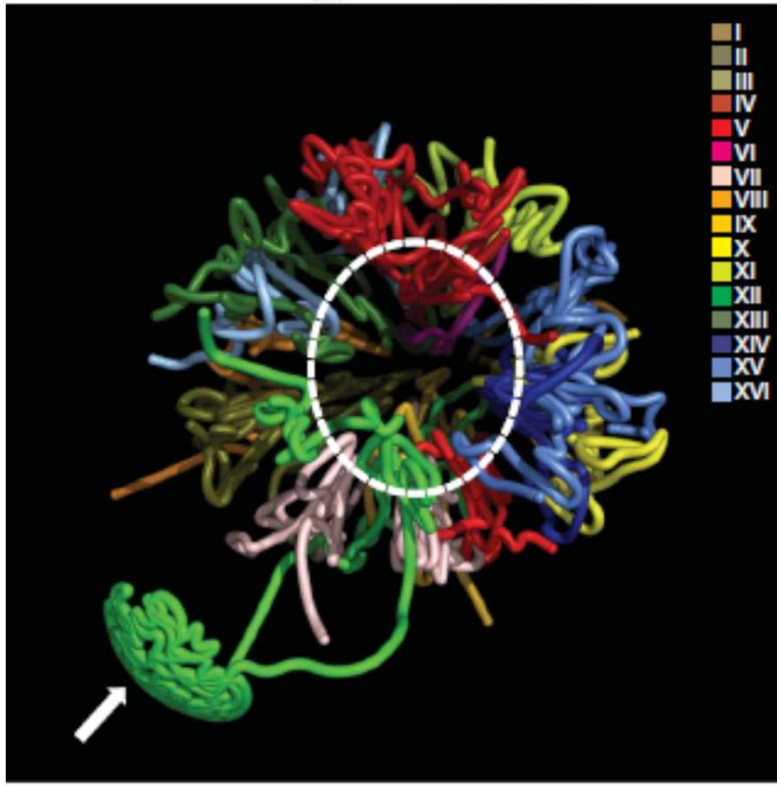

v mitotickém jádře jsou centromery orientovány (přichyceny) k SPB (spindle pole body)

3D rekonstrukce chromosomů v kvasinkovém jádře

modrý chromXII – jadérko s rDNA izolované
zelený chromIII (MAT lokus)

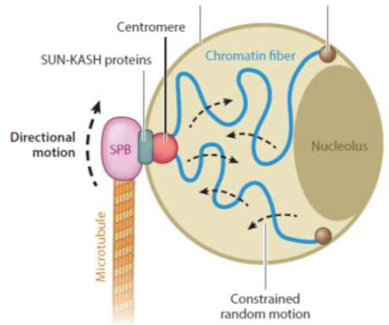

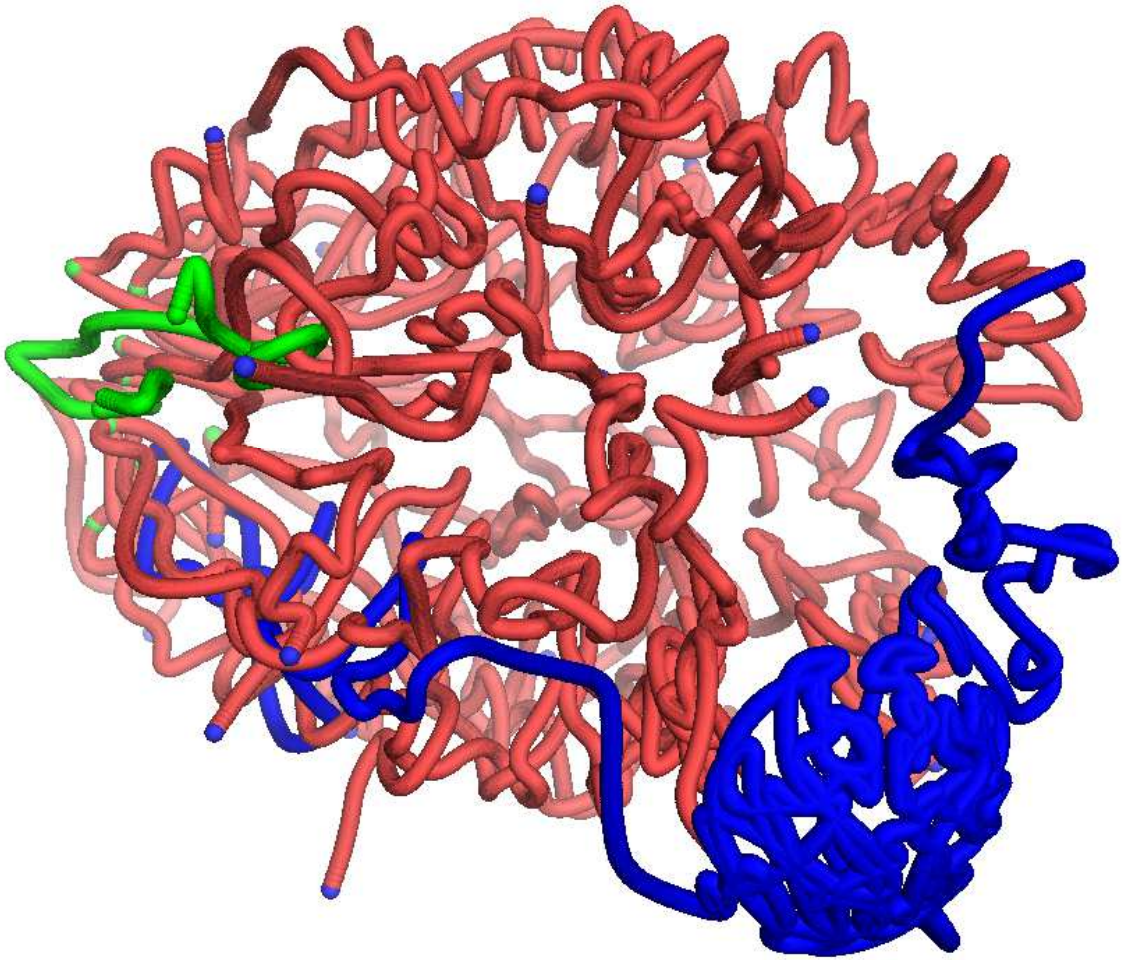

Kondenzace chromosomů v mitóze

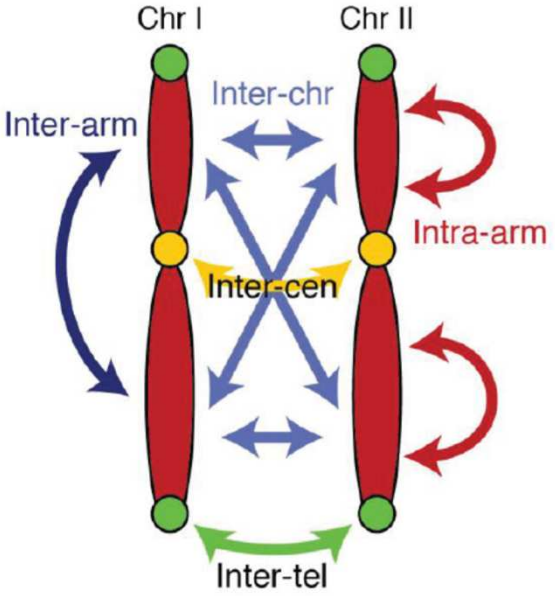

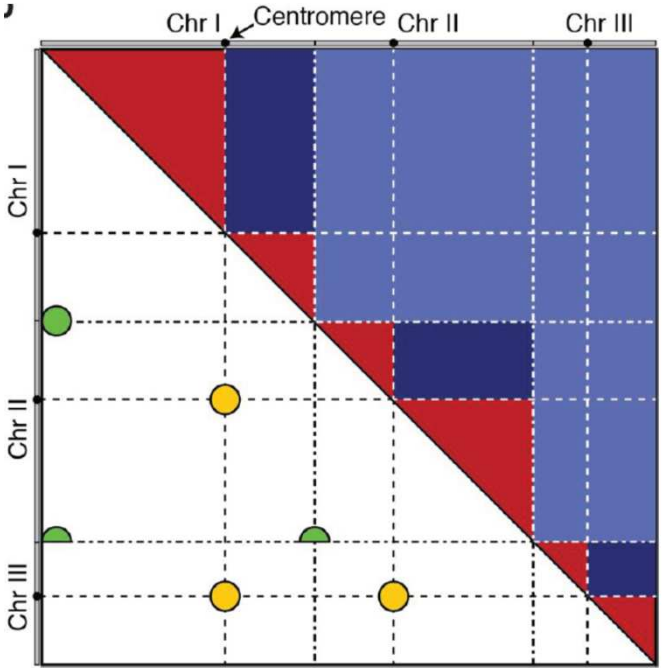

Kakui et al, Nat Genet, 2017

S. pombe má 3 chromosomy – diagram zachycuje intra- i interchromosomální interakce – centromery i telomery spolu … srovnání interfázních a mitotických chromosomů

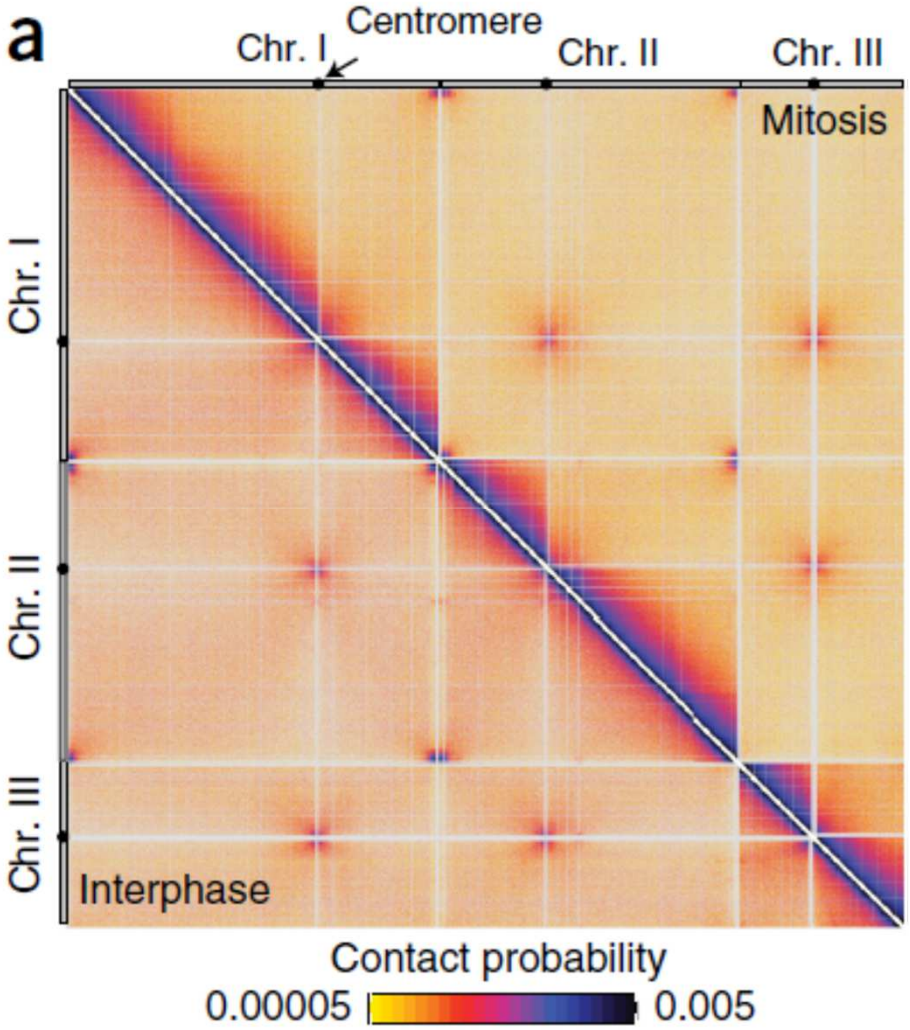

Kondenzin kondenzuje chromosomy

Kakui et al, Nat Genet, 2017

Tanizawa et al., NSMB, 2017

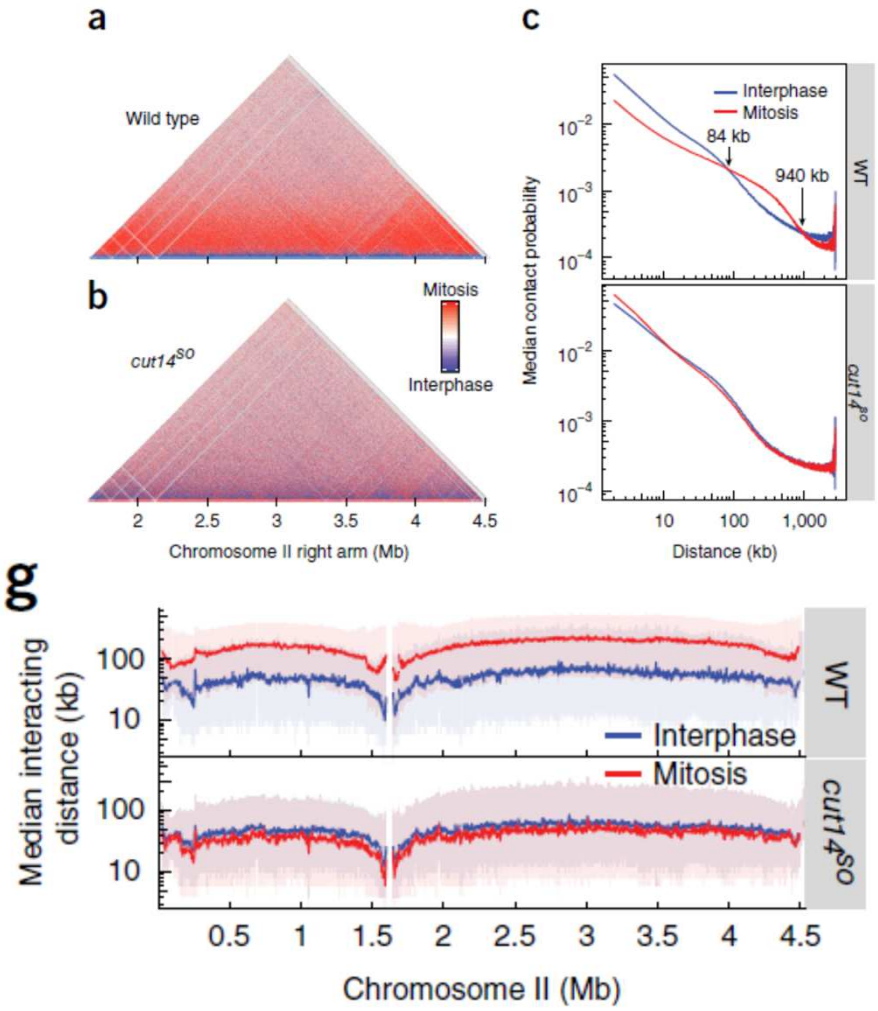

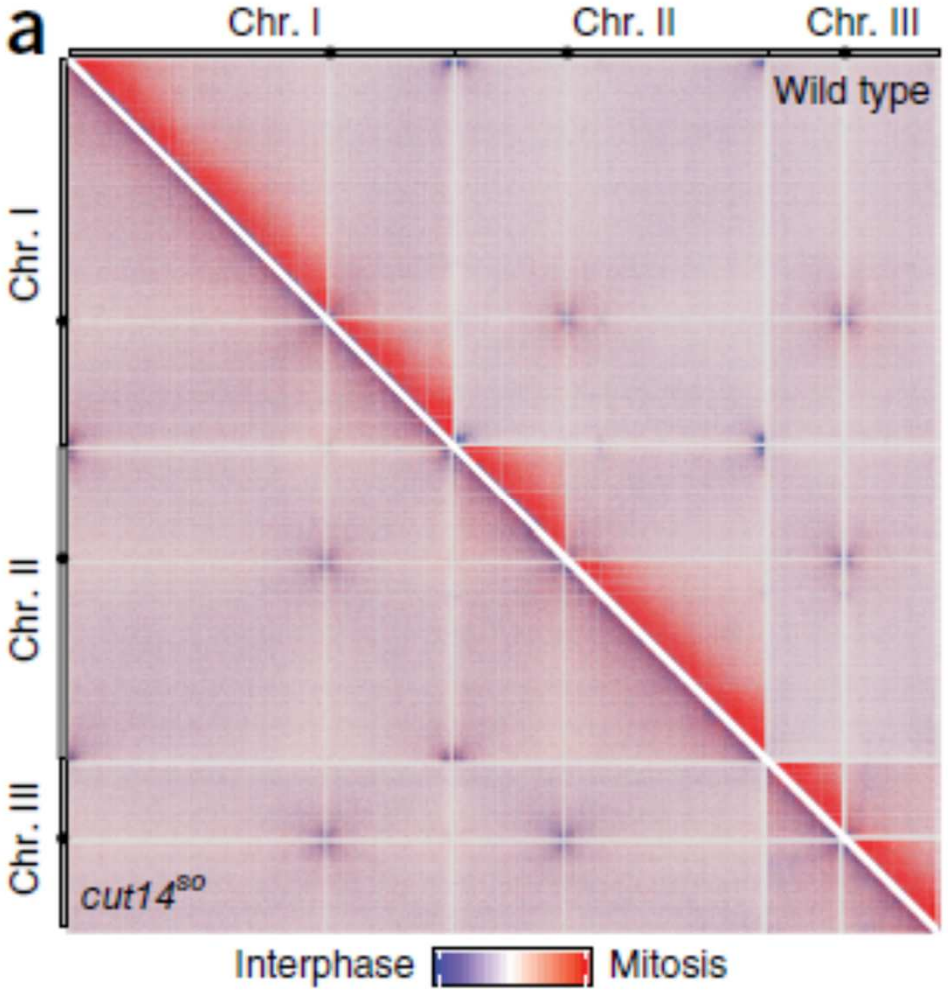

intrachromosomální interakce
větší mitotické smyčky jsou závislé na kondensinu

Kondenzin – SMC komplexy

SMC (Structure Maintenance of Chromosom) komplexy jsou konzervované od bakterií až po eukaryota

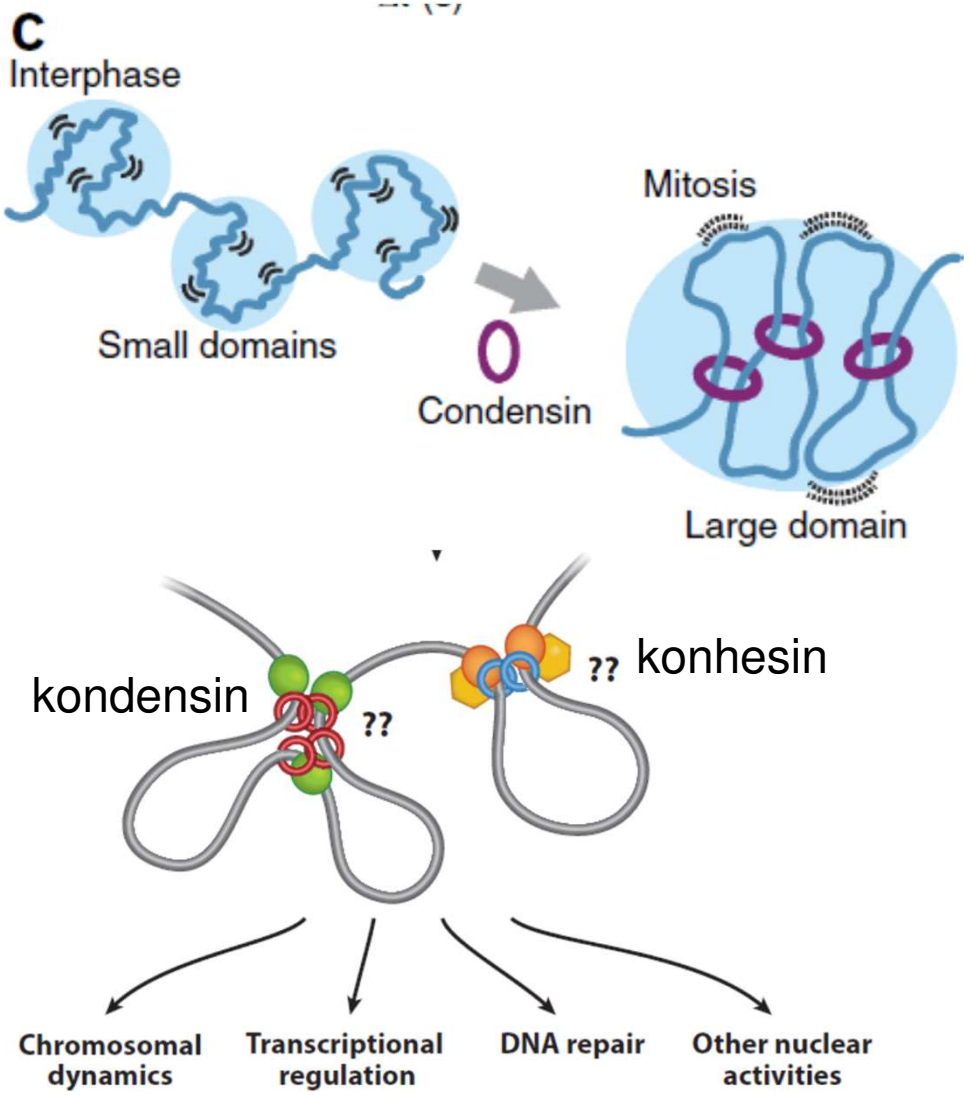

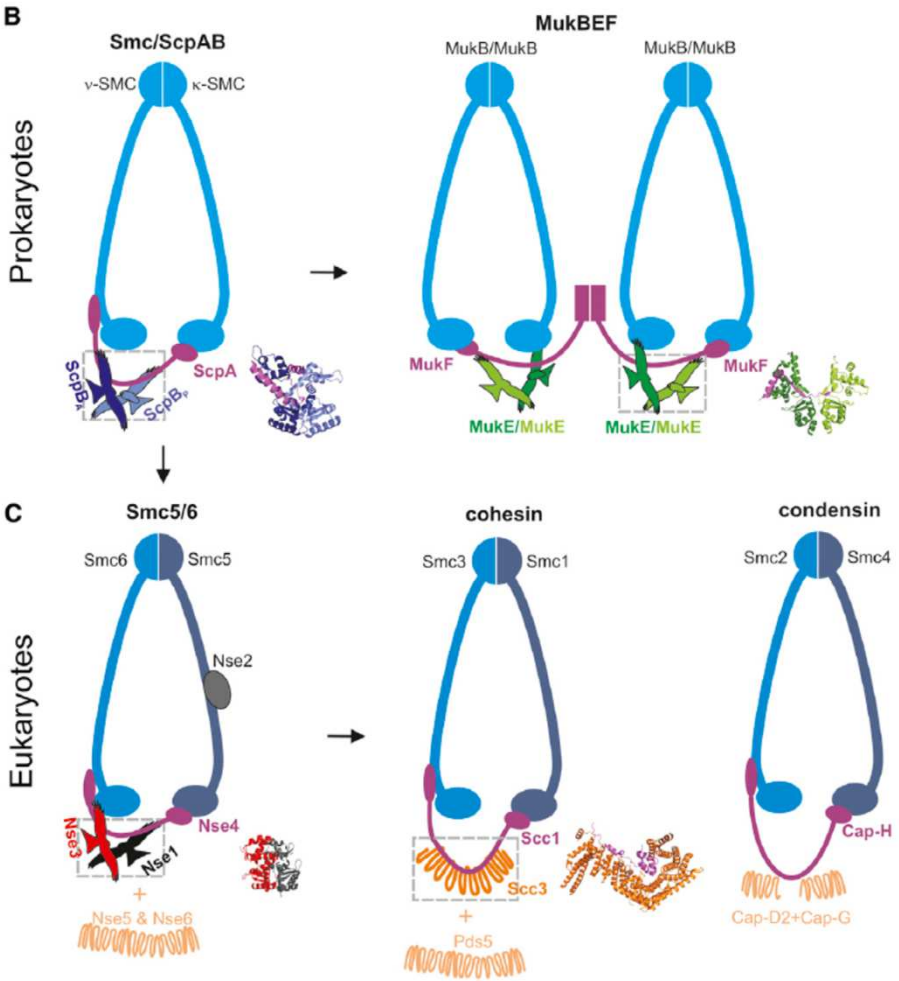

Kakui et al, Nat Genet, 2017

Palecek a Gruber, Structure, 2015

Kohesin drží sesterské chromatidy

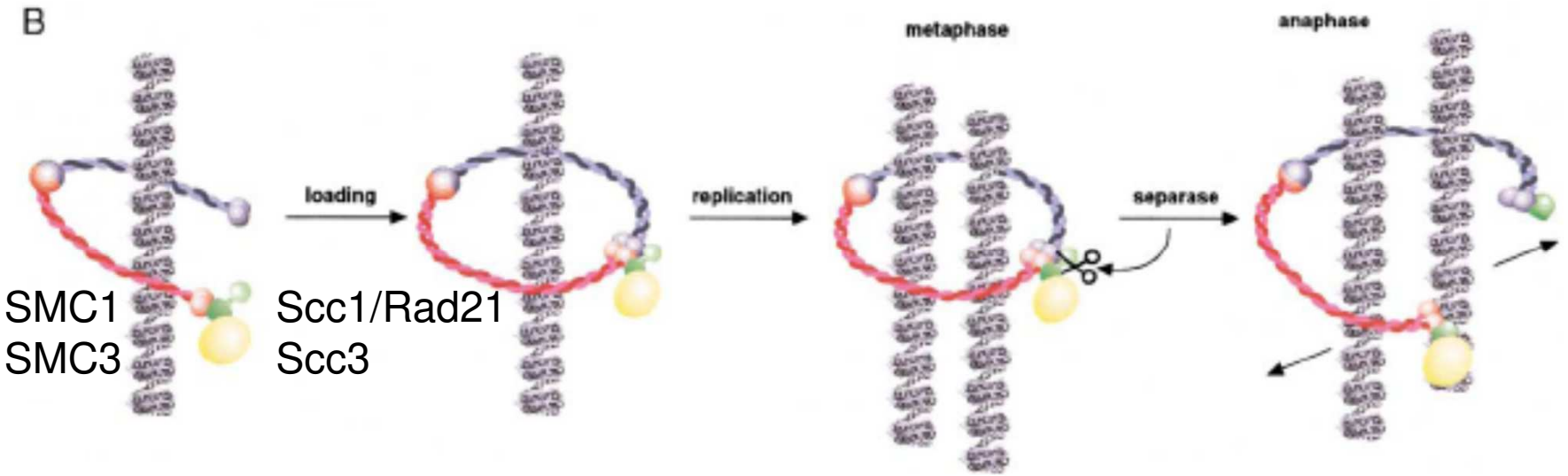

Haering et al, 2002, Mol Cell

Kohesin je klíčový pro průběh mitosy – otevření kruhu v anafázi umožňuje segregaci

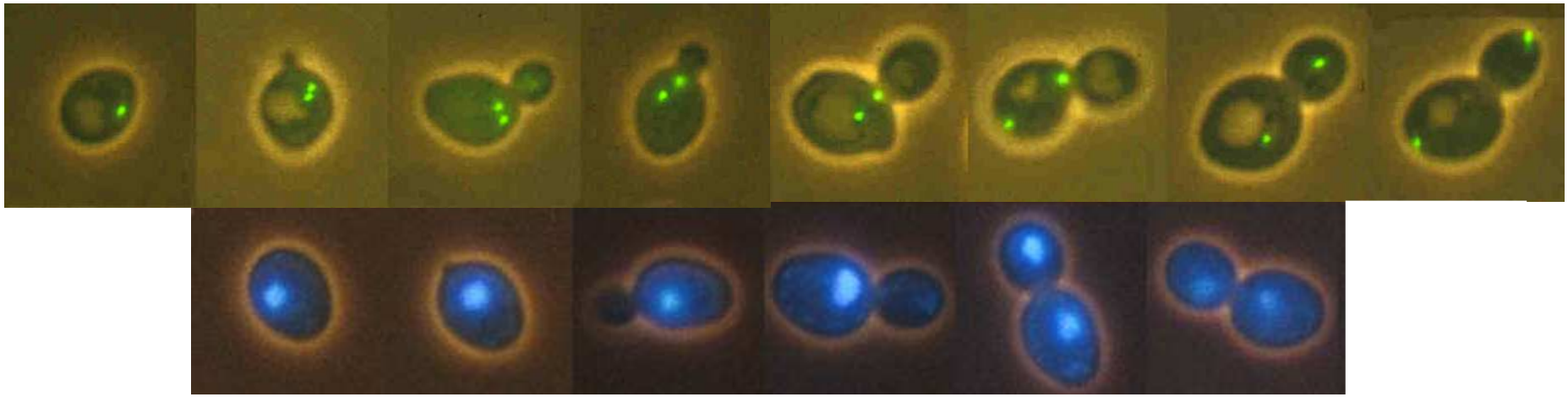

Marco et al, Cell, 2013

SMC komplexy napomáhají při HR

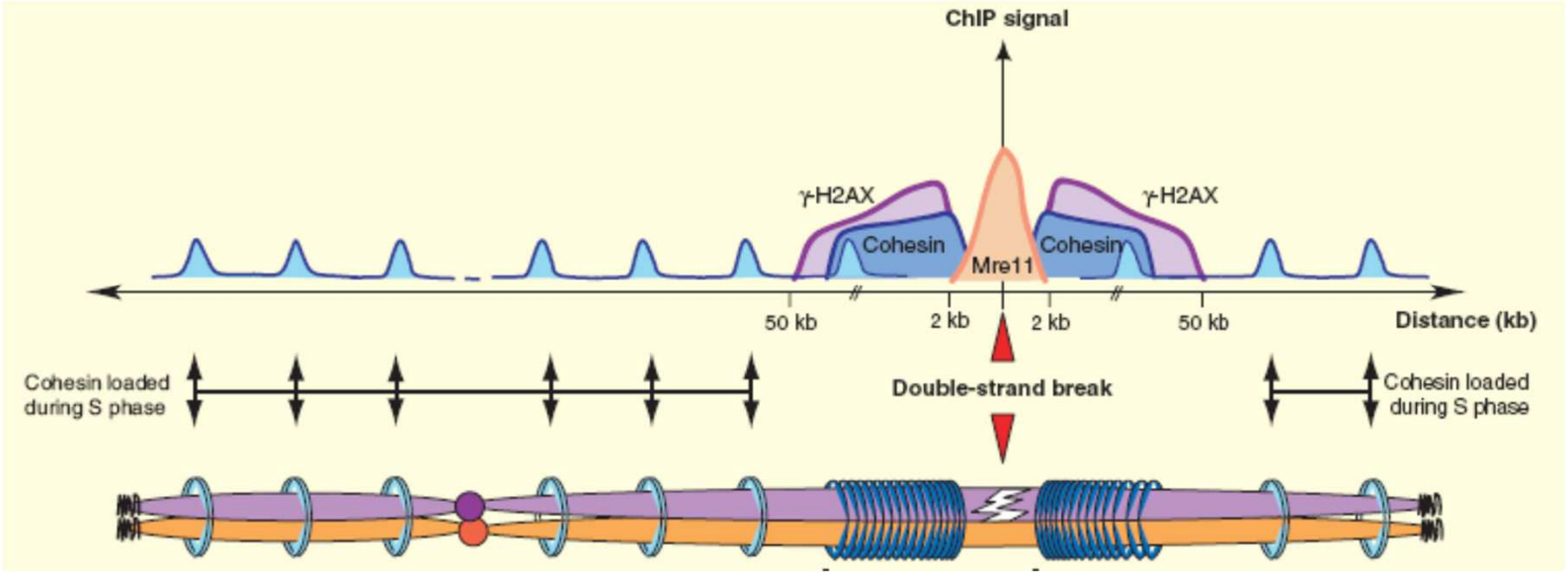

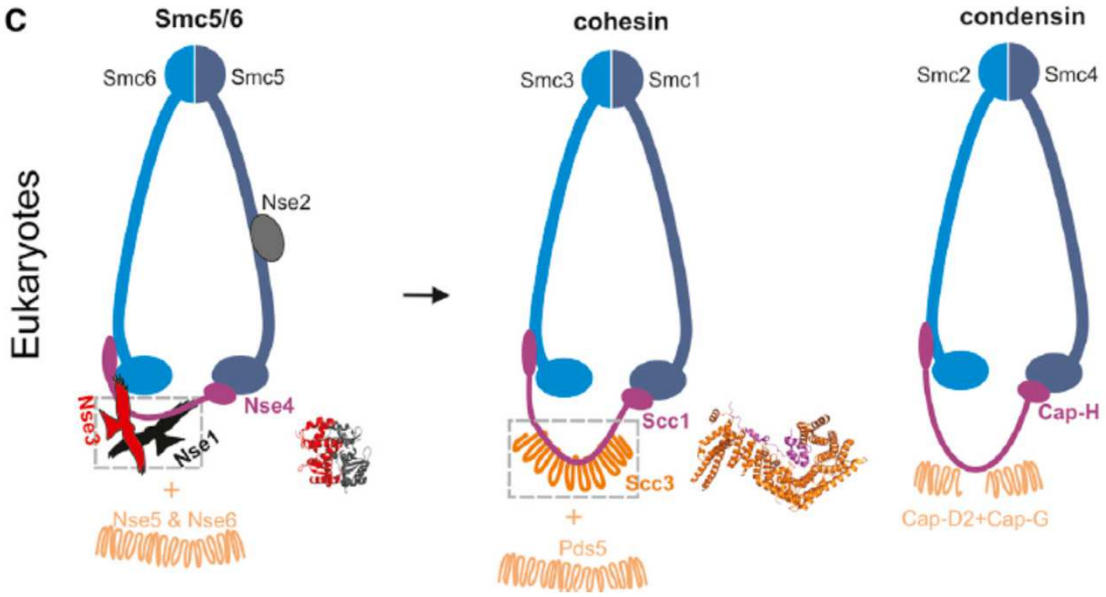

- kohesin přidržuje homologní chromosomy při sobě a napomáhá HR
- SMC5/6 reguluje restart zastavených replikačních vidliček (limituje HR v repetitivních sekvencích)

Palecek a Gruber, Structure, 2015